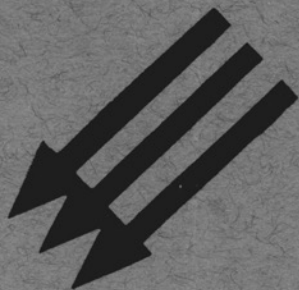

Svoboda

**POŠTNINA
PLAČANA
V GOTOVINI**

LETO V • ŠTEV. 3

1. MAREC 1933

Naročnina za člane »Svobode« letno . . .	Din 12.—
» » druge letno »	36.—
» » » polletno »	18.—
» » » četrletno »	10.—
Naročnina za Ameriko letno	Dolar 1.—

Uredništvo in uprava za Jugoslavijo: Ljubljana,
Palača Delavske zbornice, Miklošičeva cesta št. 22.
Za Ameriko: Chicago, Ill. 3639 W, 26 Th. St.

V S E B I N A

Na pravi poti

Upton Sinclair, Rihard Wagner

Dr. Henrik Tuma, O stvarstvu

Kurt Tucholsky-Maček, Nameščenci

Erich Kästner, Gospod brez slepiča

Kurt Tucholsky-Maček, Pesnikov samogovor z zbori

Oskar Drenik, Marxova ekonomsko-teoretična šola:

Vrednost v Marxovem »Kapitalu«

B. Traven, Zaklad Sierre Madre

Naš pokret / Dramatika / Prizori iz Župančičevega

„Cicibana“ (slika) / Delavska pesem / Delavski

sport / Kronika / Zapiski

Na pravi poti (Pred kongresom »Svobode«)

Letošnji kongres »Svobode« se vrši ob dvajsetletnem jubileju te naše delavske kulturne zveze. Na njem zato ne bomo presodili samo dela v preteklem letu, temveč premostrili bomo razvoj našega delavskega gibanja v dveh desetletjih. Videli bomo, kako počasi se je organizacija približevala izvrševanju svojega glavnega namena: z najrazličnejšimi sredstvi vzgajati proletariat v duhu načel, ki sta jih prva formulirala Marx in Engels. Življenje se ne razvija tako hitro, kot bi si ga želeli zlasti danes, ko smo vajeni hitremu tempu dogodkov v politiki kot v tehniki. So skoki v človeški zgodovini, toda skokom sledi vedno počasen razvoj, seveda vedno na višji stopnji. Najpočasneje gre razvoj duhovne preobrazbe in osamosvojitve delavskega razreda. To je popolnoma naravno. Starega industrijskega proletariata je pri nas zelo malo. Še vedno tvorijo večino našega delavskega razreda kmečki otroci, ki so bili prisiljeni zapustiti domači grunt in iti za kruhom v tovarne. Ti prinašajo s seboj seveda tudi ideologijo, ki se ne krije z interesi in cilji najmlajšega razreda človeške družbe — proletarijata. Okolica, v kateri živimo, je izrazito malomeščanska. Vse to naravno vpliva na delavsko gibanje. Vedno nove generacije sprejema naše delavsko gibanje in vsako generacijo je treba znova vzgajati. Večinoma pri nas delavstvo še ne razume niti važnega pomena delavske razredne strokovne organizacije. In kjer so strokovne zveze že močne, nikakor ne odgovarja številu strokovno organiziranih članov moč tamkajšnje »Svobode«. Kajti od združevanja za obrambo najbolj otipljivih dnevnih gmotnih interesov do prave razredne samozavedi je dolga razvojna stopnja. In če so marsikje v samem vodstvu strokovnih društev ljudje, ki ne poznajo bistvenega pomena delavskega gibanja, je nemogoče pričakovati od njih, da bi navajali svoje člane v delavski kulturni pokret. Mnogo se govori pri nas o takozvanem oportunizmu. Ampak v resnici marsikje ne moremo govoriti niti o oportunizmu posameznih zapupnikov, ko pa je mnogo ljudi, ki še nimajo niti osnovnih pojmov o marksizmu, pa vodijo organizacije in institucije, ki jih »javnost« smatra za »marksistične«. Najprej mora imeti nekdo svoje prepričanje, da ga potem moremo soditi, ali dela po njem. Razen tega je treba pri »Svobodi« upoštevati še druge okoliščine, ki so vplivale na njen razvoj.

Zrasla je iz lokalnih društev, ki so se ustanavljala pod bivšo Franc-Jožefovo Avstrijo, ki je ovirala formiranje velikih delavskih zvez. Zato je »Svoboda« prevzela ali podedovala tudi običajne lastnosti takih društev; njihova glavna skrb ni vzgojno-izobraževalno delo v duhu našega dialektično-materialističnega svetovnega nazora, temveč finančno uspela veselica, po glasovih ubran pevske zbor, v zlatu vezena društvena zastava itd., skratka »pomp« na zunaj in praznота na znotraj. Kolikor so se taka društva pečala z duhovno izobrazbo, je ta obstojala v tem, da so se včasih

priredila predavanja o kakih lepih krajih ali tehničnih iznajdbah, predavanja, ki jih lahko priredi poljubno klerikalno ali »napredno« družstvo. Glavna ovira za pravilni razmah »Svobode« je bilo torej nerazumevanje za njene prave naloge.

Še danes je mnogo sodrugov naziranja, naj bo »Svoboda« delavsko zabavno društvo, naj lepo posnema vsa druga društva, ki skrbé za družabnost, in da je njen velik uspeh že v tem, da se tako življenje razvija pod našo firmo in ne v okrilju kakega drugega društva.

V »Svobodi« so se ustanovili najrazličnejši odseki kot pevski, tamburaški, dramatični, telovadni in bili so časi, ko so tudi iz centrale zveze »regirali« vso organizacijo najvnetejši zastopniki posameznih odsekov, ki so bili za telovadbo radi same telovadbe, za petje radi lepega petja in za veselice radi zabave in blagajne. Niso se zavedali tega, da so vsi najrazličnejši odseki samo zato tu, da vsaki na svoj način skrbi za vzgojo članov v smislu našega svetovnega nazora in da niso vredni obstoja, če temu namenu ne služijo.

Povojni razkoli v našem delavskem gibanju so tudi mnogo škodovali »Svobodi«. Različnim frakcijam ni šlo toliko za to, da bi »Svoboda« pravilno delovala kot marksistična vzgojno-izobraževalna organizacija, ampak vsaka frakcija je stremela po tem, da po svojih ljudeh prevzame vodstvo organizacije in s tem utrdi svojo pozicijo napram drugim frakcijam. Kljub temu, da je »Svoboda« vedno poudarjala svoje neodvisno stališče napram različnim frakcijam, bi njihov medsebojni boj v delavskem gibanju skoro povzročil zastoj vsega delovanja »Svobode«. To ni prav nič čudno, če pomislimo, da so se v tistih časih na vsakem občnem zboru menjali odborniki in da za izvolitev odbornikov ni bilo merodajno delo vsakega v »Svobodi«, temveč je bilo vse odvisno od tega, katera struja je spravila več svojih delegatov-volivnih mož na občni zbor. In vsak novoizvoljeni odbor je branil ne »Svobodo«, temveč osebno sestavo odbora po interesih svoje frakcije. Da se je tedaj kljub vsemu vzdržala »Svoboda«, je dokaz, da je bila že tedaj življenja sposobna organizacija, katere potrebo so občutili najzavednejši delavci po posameznih krajih.

Ko je prodrlo in se uveljavilo mnenje, da se mora »Svoboda« posvečati samo vzgojno-izobraževalnemu delu in da prav to opravičuje njen obstoj v okviru celotnega prol. gibanja, se je ponovno razmahnila. Njene organizacije so se utrdile tako, da je bilo pred petimi leti zopet mogoče izdajati revijo, ki naj bo trajna duhovna vez med članstvom del. kulturnega gibanja. Revija se je kasneje osamosvojila, postala je splošen poljudno-znanstven časopis za vse probleme, ki se tičejo modernega delavskega gibanja.

Lanski kongres je še prav posebej poudaril, naj »Svoboda« postane res prava marksistična vzgojno-izobraževalna organizacija in da v ta namen organizira šole, tečaje, predavanja in da se temu smotru podredi in prilagodi delovanje vseh njenih odsekov. In priznati je treba, da se je večina podružnic potrudila, da izvaja te sklepe kongresa. Prvi rezultati tega dela po načrtu se že poznajo: Kljub veliki brezposelnosti je naša zveza močna in živa, kot še ni bila nikdar poprej. Med članstvom vlada prava razboritost. Medtem ko je »napredna« »Zveza kulturnih društev« sama na svojem občnem zboru priznala, da je mrtva in da je njena edina pozitivna postavka kinematografska politika, medtem ko so se razna »ugledna« društva dala spraviti pod klobuk zabavnega društva »Krke«, orjejo »Svobodaši« v polnem zaletu ledino in dvigajo naše de-

lovno ljudstvo. V času, ko so odpovedale »v javnosti priznane« kulturne zveze, v času, ko preživljajo razne slovenske revije same krize in se tako-zvani »kulturni delavci« izgubljajo iz resničnega življenja naroda v prazne višave »duhovnih« špekulacij, je »Svoboda« trdno ukoreninjena v našem delavskem razredu in predstavlja živo, tvorno silo, ki preoblikuje človeka v nasprotju z vsemi zastarelimi tradicijami političnega katolicizma, rodoljubarstva in malomeščanskega naprednjakarstva.

Na letošnjem kongresu nam ne bo treba tarnati — kot drugim. Sestev je obrodila plodove. Ne bo se nam treba vpraševati: zakaj ni nobenih uspehov. Vprašali se bomo le, zakaj nismo delali še bolj požrtvovalno, da bi želi še večje uspehe, nego smo jih. Svoje delo bomo po letošnjem kongresu mogli izboljšati, ker v zvezi ni prav nobenih notranjih nasprotstev in trenj, ki bi nas motila.

Kongres se bo vršil v mesecu, ko praznujemo 50 letni jubilej Karla Marxa. Pred Marxom je bil proletarijat le predmet sočutja sociologov in človekoljubov, po njem pa je graditelj novih oblik človeškega sožitja. V znamenju teh načel in naukov, potrjenih v praksi in sedanjosti, se bodo vršila posvetovanja našega kongresa, na katerem si bomo stavili nove izvršljive naloge. Ohranili bomo stik z delavskim razredom in življenjem in utirali pot v novo bodočnost. —elj.

*Upton Sinclair, Rihard Wagner**

Rihard Wagner je bil močan duh, mojster v pol ducata umetnosti in morda največji buditelj človeških čuvstev. Iznašel je novo umetniško obliko: muzikalno dramo, v kateri se združujejo v novi edinstvenosti, v »glasbi bodočnosti« umetnosti glasbenika, pesnika in dramatika, igralca, scenografa in režiserja. Vse skupaj je močan ustroj, ki budi in krepi ljudska čuvstva. Wagner, ki je ta ustroj izumil in prisilil svet, da ga prizna, je izvršil s tem ogromno delo.

Rodil se je leta 1813; bilo mu je torej pet in trideset let, ko je francoska revolucija vrgla s francoskega prestola Louisa Philippa in povzročila v vsej Evropi revolucionarne potrebe. Tedaj je bil Wagner kapelnik v kraljevski operi v Dresdenu; to je bil njegov življenjski poklic z dobro plačo in pokojnino. Seznanil se je prej s hudim bojem proti siromaštvu; kot mlad, nepoznan genij bi skoro umrl v nekem pariškem podstrešju. Oženil se je z neko igralko**, ki sicer ni nikdar razumela njegove veličine, toda je skupaj z njim stradala in se sedaj obupno oprijemala urejenega življenja. Sam se je zavedal svojega umetniškega poklica, skomponiral je že tri opere in pripravljal je še nove. Imel je torej dosti razlogov, da bi se brigal za svojo bodočnost in da bi se zabarikadiriral za formulo »l'art pour l'art« (= umetnost radi umetnosti).

Namesto tega se je udeležil zborovanja nekega revolucionarnega društva in predlagal je resolucijo na saškega kralja, svojega gospodarja in delodajalca, v kateri ga je pozival, naj uvede splošno volilno pravico,

* Ob 50 letnici njegove smrti so naši dnevniki precej pisali o njem. Prave resnice niso povedali. Zato priobčujemo to razpravo U. Sinclaira. — Op. ur.

** Prva njegova žena je bila igralka Mina Planer. 1869. l. se je Wagner oženil z ločeno ženo glasbenika Hansa v. Bülowa in hčerko Franza Liszta. — Op. ur.

naj odpravi aristokracijo (plemstvo) in vojsko in naj proglasi republiko, katere predsednik naj bo kralj sam. Seveda kralj ni poslušal nasveta svojega kapelnika. Čez leto dni so se dvignili prebivalci Dresdena in postavili na ulicah barikade. Wagner se je pridružil revolucionarjem in jim pomagal pri organiziranju njihovih sil. Ko so prišle pruske čete in udušile vstajo, so bili v kraljevski proklamaciji trije ljudje označeni kot »politično nevarni« in kot taki obsojeni na smrt. Eden je bil Roeckel, drugi kapelnik opere; prijeli so ga in 12 let je ležal v temnici; drugi je bil Mihajlo Bakunin, ustanovitelj anarhističnega gibanja; tretji pa Rihard Wagner, kraljevski kapelnik.

Nadaljnjih dvanajst let je živel Wagner kot politični izgnanec v Franciji in Švici. Čas je porabljal za to, da je pisal politične pamflete in da je svoje revolucionarno pojmovanje sveta izklesal v svojem največjem umetniškem delu. To umetniško delo se imenuje »Der Nibelungenring« in se stoji iz štirih dolgih oper (Rheingold, Walküre, Siegfried, Götterdämmerung), katerih vsebina se nanaša na starogermansko bajeslovje. Prva opera je lepa bajka, zadnja pa težka tragedija.

Bernard Shaw trdi, da je Siegfried — zmagovalac zmaya, dete narave, ki ne pozna strahu, Wagnerjev anarhistični prijatelj Bakunin. V mitosu Siegfried predvideva Wagner ne samo polom kapitalizma, temveč tudi propad vere. V delu »Götterdämmerung« razbije močna roka ti dve čarovniji in zbistri razum mladega človeka.

Wagner je napisal tekst za te štiri opere takoj po dresdenski revoluciji; delo je bilo privatno izdano štiri leta po njegovem pobegu. Za svojega prognanstva nam Wagner nudi lepo sliko velikega človeka, ki je pripravljen, da za idejo mnogo pretrpi. Svoja odlična dela je komponiral v siromaštvu in bedi, zadolžen, zasmehovan in napadan. Njegova dela so bila nekaj popolnoma novega in so zahtevala nove metode uprizorjanja. Tako je prišlo do tega, da se je umetnik, v kolikor so mu bile omogočene uprizoritve, moral boriti z neumnostjo in zlobo pevcev, kapelnikov in režiserjev, ki so v svoji ničemurnosti prezirali navodila novince.

Leta 1860., proti koncu njegovega prognanstva, mu je Louis Napoleon omogočil, da so uprizorili v Parizu njegovo opero »Tannhäuser«. Ta opera — muzikalna propoved proti čutni ljubezni — prikazuje propad in zakasnelo kesanje viteza, ki se je dal izvabiti v naročje Venere. Lože v operi so kupili člani Jockey-kluba, »zlata mladina« Pariza, da so svojim metresam omogočili nastop v baletu. Vse je bilo otežkočeno še s tem, da so bili člani Jockey-kluba navajeni prihajati v opero kasno po večerji. Ali ker so hoteli videti ples svojih ljubic, so zahtevali, da pride balet na vrsto šele v drugem dejanju. V Wagnerjevi operi pa balet že v prvem dejanju vabi viteza v naročje Venere in komponist se je trdovratno branil izpreminjati opero. Zaradi tega so mladi gospodje Jockey-kluba med predstavo delali hrušč in trušč, žvižgali in ponavljali to vsak večer. Prihajali so v opero tudi v nedeljo, samo da bi Wagnerjeva opera čim prej izginila z repertoarja.

Vesel bi bil, če bi mogel reči, da je ta junak revolucije do konca svojega življenja ostal zvest svojim načelom. Toda postal je slabič in se je prodal svojim nasprotnikom. Bernard Shaw išče zanj opravičilo v tem, da socialna revolucija tedaj še ni dozorela in da so bili revolucionarji nepraktični ljudje. Toda jaz pravim: Wagnerjeva dolžnost je bila, da da

revolucionarjem vzgled hrabrosti in poštenosti. Namesto tega se mu je zdelo, da je važnejša njegova slava. Saški kralj ga je pomilostil, vrnil se je in postal kapetan glasbene industrije, nacionalni in patriotični junak.

Postal je intimni prijatelj in penzionist bavarskega kralja in za njega je napisal razpravo o državi in veri; v njej pravi, da je bil sicer prej socialist ali da je sedaj spoznal, da so mase tope, surove in nesposobne za boljše delo. Treba jih je zaposliti za naloge, ki jih ne razumejo: treba jih je varati, a za to so potrebne iluzije. Prva iluzija mas je patriotizem, mase se morajo naučiti spoštovati svojega gospodarja. Druga je vera: mase je treba uspavati v veri, da izvršujejo voljo božjo. Ali težava vlade obstoji v tem, da vladajoči stanovi ne verujejo ne v državo ne v boga; za te razrede so potrebne višje iluzije Wagnerjeve umetnosti. Kralju Ludviku se je Wagner priljubil in lepa penzija je Wagnerju omogočila razne izdatke; omenjam samo enega: tri tisoč forintov za tri sto metrov svile v trinajst različnih barvah!

Wagner je vse svoje življenje hlepel po razkošju; sedaj ga je imel, ne samo svilo in baržun, za katerima je koprnel kot norec, temveč tudi slavo in razne časti je užival: kralji in cesarji so prisostvovali premijeram njegovih oper. Ko je izbruhnila prusko-francoska vojna, je užival Wagner vojaško slavo in skomponiral je cesarski marš. Ni se sramoval napisati libreto, v katerem je sramotil vse talente Francije, ne prizanašajoč niti Victorju Hugo-u... Skomponiral je še mešanico krščanskega mysticizma in budhističnega fatalizma »Parsival«, ki mu je prinesel veliko premoženje in omogočil, da je v Bayreuthu vzdrževal svoje gledališče.

Wagner je dosegel visoko starost. Umrli je spoštovan in češčen, zapustil je vdovo in sina, ki ima pesniško ime Siegfried in se še vedno²⁾ solnči v slavi svojega očeta, ker je sam brez vsakega talenta, in pobira denar od muzikalnih romarjev, ki prihajajo v Bayreuth. Od vseh tragedij, katere je Rihard Wagner napisal, ni nobena tako bridko tragična, kot je razvoj njegovega sina Siegfrieda, ki daje današnjemu belemu terorju v Nemčiji ime svojega očeta in je eden od stebrov antisemitskih in antisocialističnih Hakenkreuzlerjev.

Op. ur. Avtorizirani hrvatski prevod te življenjepisne črtice je napisal dr. Mirko Kus-Nikolajev. Izšel je v zagrebški reviji »Socijalna Misao«, 1932/3. Po njem smo priredili ta slov. prevod. — Op. ur.

²⁾ Po tej Sinclairovi razpravi je 1930. l. umrl, op. p.

Kaj si v tem mesecu storil za »Svobodo«?

Dr. Henrik Tuma, O stvarstvu*)

V prvih mladih letih smo se učili o ustvarjenju sveta. Pismo stare zaveze nam pripoveduje: »V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo. Zemlja pa je bila pusta in prazna in tema je bila nad brezdnostjo in Duh božji se je razprostiral nad vodami.

In rekel je Bog: bodi svetloba. In bila je svetloba. In Bog je videl svetlobo, da je dobra; in ločil je svetlobo od teme. In je imenoval svetlobo dan in temo noč; in bil je večer in bilo je jutro, prvi dan.

Rekel je tudi Bog: bodi trdina sredi vodá in loči vode od vodá. In Bog je storil trdino in ločil vode, ki so bile pod trdino, od vodá, ki so bile nad trdino. In zgodilo se je tako. Imenoval pa je Bog trdino nebo; in bil je večer in bilo je jutro, drugi dan.

Rekel je pa Bog: Zberó naj se vode, ki so pod nebom, v jeden kraj, in prikaži se sušina. Tako se je zgodilo. In sušino je imenoval Bog zemljo, stoke vodá pa je imenoval morja. In videl je Bog, da je bilo dobro. In reče: Zemlja poženi zelišče, ki zeleni in dela seme, in rodovitno drevje, ki dela sad po svojem plemenu, čegar seme bodi v njem na zemlji. In tako se je zgodilo. In zemlja je pognala zelišče, ki zeleni in dela seme po svojem plemenu, in drevje, ki dela sad, in katero ima sleherni seme po svoji vrsti. In videl je Bog, da je bilo dobro. In bil je večer in bilo je jutro, tretji dan.

Rekel je pa Bog: Naj bodo luči na trdini neba in naj ločijo dan in noč, in naj bodo v znamenja in čase, in dneve in leta, in naj svetijo na trdini neba in razsvetljujejo zemljo. In zgodilo se je tako. Bog je naredil dve veliki luči: večjo luč, da bi gospodovala dnevni, in manjšo luč, da bi gospodovala noči, in zvezde. In postavil jih je na trdino neba, da bi svetile na zemljo in gospodovali dnevni in noči in ločile svetlobo in temo. In Bog je videl, da je bilo dobro. In bil je večer in bilo je jutro, četrti dan.

Rekel je tudi Bog: Naj rodé vode laznino živočeh, in perutnino nad zemljo pod trdino neba. In ustvaril je Bog velike some in vsako živo in gibajoče se bitje, katero so bile rodile vode po njih vrstah, in vse ptice po njih plemenih. In videl je Bog, da je bilo dobro. In blagoslovil jih je. rekoč: Rastite in množite se in napolnite vode morja, in ptice naj se namnožé nad zemljo. In bil je večer in bilo je jutro, peti dan.

Rekel je tudi Bog: Rôdi zemlja živo bitje po njegovem plemenu: živino in laznino in zverine zemlje po njih vrstah. In zgodilo se je tako. In storil je Bog zverine zemlje po njih vrstah, in živino, in vso laznino zemlje po njenem plemenu. In videl je Bog, da je bilo dobro.

In reče: Naredimo človeka po svoji podobi in sličnosti: in gospoduj ribam morja, in pticam neba, in zverinam in vsej zemlji in vsej laznini. ki se giblje na zemlji. In ustvaril je Bog človeka po svoji podobi: po podobi božji ga je ustvaril, moža in ženo ju je ustvaril. In blagoslovil ju je Bog in rekel: Rastita in množita se, in napolnita zemljo in podvrzita si jo, in gospodujta ribam morja in pticam neba, in vsem živalim, ki se gibljejo na zemlji. In rekel je Bog: Glejta, dal sem vama vse zelišče, ki rodi seme na zemlji, in vse drevje, ki ima v sebi seme svojega plemena, da bo v živéž vama, in vsem živalim zemlje, in vsej perutnini neba, in vsem stva-

*) To predavanje je imel s. dr. Tuma v Ljubljani na prosvetnem večeru »Svobode« 15. februarja t. l.

rem, ki se gibljejo na zemlji in v katerih je življenje, da imajo za živež. In zgodilo se je tako. In Bog je videl vse, kar je bil storil, in bilo je jako dobro. In bil je večer in bilo je jutro, šesti dan.»

Te besede, četudi v šoli preprosteje povedane, so se vtisnile globoko že v moj otročji um, napolnile mojo dušo tudi pozneje vsikdar z visoko poezijo. Motila je moje mlade možgane le podoba govorečega boga. Pa sem si priredil njegovo sliko po sveti trojici v Šentjakobski farni cerkvi, moža z dolgo brado, nad katerim je narisan trikot in sredi njega veliko oko. Moja nepismena mama mi je razlagala, da trikot pomeni večnost, oko pa vsegavednost. Tako so mi visoko poetične besede stvarstva ostale v spominu poleg nerazumljivega častitega starca in njegovega vsevidnega očesa. V popisu stvaritve zemlje je pismo stare zaveze dejanski ena najvišjih poezij človeštva. Tudi veliki Tolstoj je poudarjal, da najdemo v pismu stare zaveze najjačji epos človeštva, večje vrednosti od Homerja.

Tisočletja je bila vera v besede svetega pisma vir vsega spoznanja. Solnce se je sukalo okoli zemlje, rastlinstvo in živalstvo se je ponavljalo v nepremeljivih vrstah in plemenih, služilo naj bi vse človeku po božji volji. Proklet, kdor bi učil drugače!

Prišel pa je v XVI. veku kanonik Kopernik ter učil, da je resnica obratna: zemlja se suče okoli solnca. Prišel je ob koncu XVIII. veka Lamarck, sredi XIX. veka Darwin ter sta učila: delo vstvarja organe — »la fonction crée l'organe«. Luč solnca je ustvarila oko, vzduh in šum je ustvaril uho, razpršeni delci stvari so ustvarili vonj in okus, trenje života ob život je ustvarilo spol. Vse živo je premenljivo. Vrsta se razvija iz vrste. Darwin je opisal, kako so se porajale vrste živali od preprostega črviča v blatu pa dalje preko ribe in žabe, ptiča in zveri do človeka, tekom milijonov in milijonov let. Postavil je nauk razvoja, evolucije, da se je vse življenje na zemlji razvilo v stopnjujočih, menjajočih se vrstah. Človek na najvišji lestvi razvoja vsega živega bitja zgrajen je kakor vsako živo bitje, človek v svojem zarodku nam predstavlja črviča, najnižje vrste živali. Za Darwinom so sledili veliki misleci vseh narodov naukom mojstra in dognali, da tudi rastline predstavljajo nepregledno vrsto razvoja ter se končno pride pri rastlinah in živalih na zadnjem dnu na celico, na kateri ni mogoče več ločiti, ali je rastlina ali žival. Tako se sklene veriga rastlin in živali. A tudi kristal ima svoj način življenja. Med rastlino, živaljo in kristalom ni neprestopne meje. Neskončni niz vsega živega in neživega v prirodi od zadnjih elektronov do človeka kaže razvoj v neizmerno daljo, nazaj in naprej. Nikjer miru, tudi najmanjši deli še razpadajo in se družijo v kipeče novo življenje. Danes stoje vse vede na pragu neskončnosti, človeški duh pa rije in rije v njo globlje in višje. Z načelom razvoja dana je obenem enotnost vesoljne prirode, nje lepota in veličastje.

Čudovito pa je, kako je učeno preiskovanje in raziskovanje potrdilo zgodovino stvarstva sveta v sv. pismu stare zaveze: v početku bil je kaos in tema, prišla je luč, ločila sta se noč in dan, odstopilo je morje, na zemlji vzkliše so rastline, živali in človek. Le kar sv. pismo imenuje prvi do šesti dan, so milijoni in stot milijoni let. Le kar sv. pismo imenuje duh, ki plava nad vodami, je za mislece neskončna sila, ki se kaže od postankov zadnjih delcev prirode.

Danes tudi cerkve priznavajo temeljne Darwinove nauke. Ločijo pa človeka od ostalega stvarstva — ker ga vlada duh, ustvarjen po božji po-

dobi. Duh in duša sta ostala človeškemu umu nerazumljiva. Darwin sam je bil dober kristjan, ki je vestno opravljal cerkvene dolžnosti. Iskal in vsaj deloma je našel temeljne zakone življenja. Skoraj istočasno, ko je verni Darwin postavil svoj nauk o razvoju ali evoluciji, je nastopil neverni Karl Marx in pokazal, da človek v svojem razvoju ni le plod prirode, da njegovi organi niso le odraz človeškega dela na prirodo in gibanja, ampak da in kako je človek navezan na stvari vnanjega sveta, da se je na te vezanosti z delom v družbi, s spoznanjem in zavladanjem prirode tvoril in stvoril človeški duh. Veliki Marxov nauk: »Ni naša zavest ustvarila sveta — svet je ustvaril našo zavest.« Tako se je raztegnil niz stvarstva od kaosa do duha. Karl Marx je proučeval človeško delo, zvezo človeka s prirodo, kakor Darwin mrtvo in živo prirodo izven človeka. Pričel je svoje raziskovanje tam, kjer se je jasno pokazala odvisnost človeka od dela. Segel je v dobo nazaj, ko je z manufakturo nastopila fabrika. Obrtnik je prirejal do tedaj vse potrebščine za človeka z ročnim delom tako, da je izdeloval cele predmete: Čevljar je izdelal cel škorenj, kovač celo ključavnico itd. Z manufakturo pa je stroj delil delo obrtnika na delo meznikov, ki so izdelovali le posamezne dele obleke, posamezne dele obutve, in s to delitvijo dela pa je obenem stroj zasužnjil delavca in ga vezal nase. Odtrgal ga je od kmečke družine, da je zapustil domačo vas in domačo cerkev, starodavne družine in se družil v stotinah in tisočinah po fabričnih krajih in mestih okoli strojev. Vsa preprostost vaškega kmečkega mišljenja ga je minila, izkoriščanje in beda ljudi enakega dela, enakega trpljenja ustvarila mu je novo čuvstvovanje, do tedaj neznano čuvstvo solidarnosti. Nikjer na drugem pojavu se ne kaže tako jasno, kako ekonomično življenje ustvarja novo mišljenje in novo čuvstvovanje. Danes po 300 letih razvoja gospodarstva in tvornic je postala vsa človeška kultura drugačna. Proletarijat, ustvarjen po stroju, nam kaže resnico znanstvene trditve Karla Marxa, da je duh stvor družabnega dela.

Vsa stara filozofija, vse staro verstvo je slonelo na dobi gospodovanja in suženjstva, fevdalstva in tlačanstva. Stroj in z njim tehnika sta podrla temelje starega gospodarstva, starega mišljenja. Z nevzdržno silo stremi novo spoznanje preko ruševin klasične filozofije.

In rekel je bog: »Družite se mož z možem, žena z ženo, zavladajte sile prirode, zajemajte strelo z nebá, slapovje voda, da sipljejo blagodat vesoljnemu človeštvu. Strnite se v delu, da zmagate živalski boj vsakega za sebe, strnite se v nezlomljivo družbo, ki bo delila polne plodove polnega dela.

In prihaja jutro, prihaja večer, napočil je sedmi dan.

Podružnice, podpirajte list z rednim obračunavanjem članarine!

Kurt Tucholsky – Tone Maček, Nameščenci

Po pisarnah na vsak stol
že čaka sto ljudi.
Za vsak posel so hvaležni,
da le nekaj se dobi...

Potem gará ko vol...
Kdo priden bo najbolj?

Če šef kedaj jih sliši godrnjati,
premeri jih od zgor navzdol:
»Če prav vam ni, — izvol'te si prebrati.«

Potuhni se, ne bodi glasen,
zastonj ne dajo plače.
Če ne molčiš, boš pa zletél
na cesto med berače.

Le osem ur samó,
to vendar ni hudó,

Nikjer ni boljšega obrata.
»Danes do desetih inventura...
Če prav vam ni, — so tamle vrata.«

Prav vam je,
zakaj se še
do danes združiti ne znate.
Z javkanjem ne uvaja se
boljših prilik v obrate.

Zganite se
potem bo že.
Da enkrat le pričnéte,
potem že upati sméte.

Tedaj pa boste vi z odločno gesto
se lahko usedli na sigurno mesto
in rekli šefu vašega obrata:
»Če prav vam ni, — izvol'te, tam so vrata!«

Erich Kästner, Gospod brez slepiča

Anton je prišel prekasno v urad. Direktor Brausewetter je stal na hodniku, kakor vedno in kakor bi ne bil nikoli bolan. Ko pa je zagledal nameščenca, je potegnil iz telovnika zlato uro in dejal z ironijo, misleč, da je fina: »Vaša ura bržkone ne gre pravilno?«

»V tem se pa najbrže motimo, gospod direktor,« je odgovoril Anton, se zavzeto sklonil preko šefove ure, privlekel svojo iz žepa, ju vestno primerjal in pojasnil: »Vaš očitek je krivičen. Moja ura gre prav!«

»Hotel sem vam nuditi le priliko za verjetno opravičbo.« Brausewetterjev glas se je tresel.

»To gre odločno predaleč,« je menil vljudno, toda odločno Anton. »Kam pa pridemo, če boste vsakemu nameščencu, ki pride prepozno, suflirali opravičbe, gospod direktor?« Zaskrbljeno je zmajal z glavo.

»Bojim se, da postajate nesramni!« je vzkljnil direktor.

»Kdo bo koj na skrajno mislil, gospod Brausewetter,« je dejal Anton in zapustil debeluha, sam pa krenil po hodniku, mimo mnogih vrat v svojo sobo.

Körner, malce prifrknjen tovariš, je že drugič zajtrkoval. »Vas je stari ozmerjal, kaj?« je vprašal radovedno.

»Tako nekako.«

»Kako, da niste nikdar točni?«

»Človeštvo se deli v dva dela,« je razlagal Anton.

»V moške in ženske.«

»Vaše nemoralno razlikovanje je po mojem nazoru postransko, Človeštvo se deli v tiste, ki zgodaj vstajajo, in v zaspance. Jaz spadam k slednjim. Dobro jutro, gospod Körner!«

»Dobro jutro.«

»Neki sodobni zdravnik za otroke si je prisvojil moje naziranje, ne da bi ga poznal. Zato zahteva, naj se šola prične ob devetih. Zaspanci so rano zjutraj nesposobni za delo, kljub svoji pridnosti in častihlepju. Poskusi so to potrdili.«

Körner se je nemirno presukaval po stolu.

»Da ne pozabim! Kunze je narisal vrsto oglasov, h katerim moramo dostaviti rimane dvovrste. To se bo vam gotovo posrečilo.«

»Vaše zaupanje mi je v čast,« je dejal Anton, »toda sestavljati moram še manjkajoče stavke za lepake. Med tem pa vi kar mirno pesnikujte. Kajti kaj vam koristi zgodnje vstajanje, če se pa ne rima?« Gledal je skozi okno proti tovarni za cigarete in zehal. Nebo je bilo sivo kot asfalt na kolesarskih dirkališčih. Körner se je sprehajal sem in tja, gube so izražale njegovo živo nevoljo in iskal je besede, ki se rimajo.

Anton je odvil neki lepak, ga pritrdil z žebicami na steno in se postavil v najoddaljenejši kot v sobi ter strmel v lepak, na katerem je bila fotografija kölnske stolne cerkve in cigareta, ki jo je pristavil lepakar in ki ni bila nič manjša od stolne cerkve. Beležil je: »Nič ne presega ... Tako velika je ... Visoka kot stoln preko vsega ... Povsem nedosegljiva ...«

Tedaj se je pojavil med vrati direktor Brausewetter. Prijazno je pokimal in rekel Antonu, ki je nenehoma upiral oči v kölnsko stolno cerkev: »Zakaj bi se prepirali, dragi moj?«

»Jaz nisem bil kriv, gospod direktor.«

»Pustimo to! Vaš prospekt za trgovce na drobno je izredno ugajal. Vem to od več članov ravnateljstva, o katerih pravijo, da imajo fantazijo in okus. Vaša sposobnost, da s tekstom vzbudite zanimanje, je precejšnja.«

Anton se je postavil pred šefa. »Ali mi mar hočete vsiliti doklado k plači?«

»Ne zbijajte šal. Zdravnik mi je prepovedal smeh, kajti sicer mi lahko poči brazgotina.«

Körnerju se je zdela priložnost ugodna. Približal se je in ga povprašal, kako se počuti.

»Stvar se celi zelo počasi,« je umerjeno pripomnil direktor. »Na trebuhu je, ljubi Körner. Veseli ste lahko, da nimate trebuha. Vi s svojo konstitucijo ste lahko ravnodušni pri vnetju slepiča.«

Körner se je prilizovalno smehljaj. Brausewetter se je razgovoril. Da rana še vedno ni zaceljena. Da mora vsak dan k zdravniku. Da zareza sega od tu do tu. Pri tem je pokazal razdaljo na telovniku. Potem je pa vprašal oba: »Si hočeta stvar ogledati?«

Körner je bil za to. Anton je pritrdjevalno zamahnil. Brausewetter je zapahnil vrata. Nato je slekel žaket in telovnik, ju vrgel na zofo, odpel naramnice, spustil hlače na tla in odpel spodnje hlače. »Saj itak vesta, kakšen je moški,« je dejal, privzdignil visoko srajco in jo stisnil pod brado.

»Vi imate pa korzet na sebi, gospod direktor!« je vzkliknil tovariš Körner.

»Tega nosim samo zato, da mi drži život. Sicer bi se povесil in zdravljenje bi bilo še težje, nego je zdaj. Kar odprite obodec! Pa previdno!«

Körner je opravil svoj posel. Korzet je popustil. Brausewetter ga je odstranil, ga zagnal k žaketu in telovniku in dejal ukazovalno: »Zdaj si pa oglejte svinjarijo!«

Označba ni bila neposrečena. Preko južne polovice Brausewetterjevega trebuha so bile prilepljene zbuhline vate in orumenel ovoj iz gaza. Direktor je odstranil vse to in razgalil široko, vžgano brazgotino, ki je bila prešita z nitmi.

»Le pošteno si oglejte,« je rekel.

Počepnila sta pred kosmatim, nagim človekom, ki je bil še vedno njun direktor. »Gromska strela!« je vzkliknil Körner. Obnašal se je, kot da bi videl vrh Teneriffa ali pa osmo čudo sveta. Brausewetter je ponosno vzravnal glavo, kolikor je pač dopuščala srajca, ki si jo je prizadeval držati z brado.

»Blazno!« je dejal Körner. »In ne greste niti v posteljo? To je venar neodgovorno početje.«

»Svojo dolžnost poznam,« je menil šef.

»Ali sploh morete videti brazgotino od zgoraj?« je povprašal Anton, ki je še vedno čepel.

Brausewetter je zmajal z glavo in dejal: »Le v zrcalu. Saj ne morem kukati okrog ogla.«

Körner se je smejal, izgubil ravnotežje in sedel hehetajoč se na tla. Nekdo je potrkal na vrata. »Sklenjena družba!« je vzkliknil Körner. Na hodniku so se oddaljili koraki. »No, zdaj pa konec predstave!« je dejal Anton. Direktor jima je pokazal hrbet in si polagal povoje in vato previdno preko trebuha.

Nameščenca sta prinesla z zofe korzet in ga privezala staremu. »Previdno!« je dejal, »Zgoraj v tretjo luknjo, spodaj v drugo!«

Anton je čutil nujno potrebo, da bi lopnil gospoda Brausewetterja po dvoličnem visečem delu. Toda življenje ni tako enostavno, da bi smel človek brez pomisleka ustrezati svojim nagibom! Obvladati se je treba. Kam pa pridemo, če bi hoteli prismoliti po eno vsaki nagi zadnji polovici, ki se nam vsiljuje! Anton je premišljeval, kako bi se utegnili zasukati svetovna zgodovina, če bi Josephina Beauharnais premlatila po zadnjici svojega Bonaparta, kasnejšega Napoleona I. ob priložnosti ali pa kar ponavljajoč v pravih presledkih. Med tem se je direktor spet oblekel. Körner je držal pripravljen telovnik in žaket.

Brausewetter je oblekel še to, se urno zahvalil in počasi se je spet znašel v zapetem stanju. Čakal je, da bi kdo kaj zinil o stvari.

»Zelo zanimivo je bilo,« je dejal Körner.

»Pravo razodetje je bilo,« je menil Anton in se režal debeluhu v obraz.

»Menda vam slepič ne bo dal več opravka,« je pristavil Körner s čestitajočim glasom.

»Pa saj ga več nimate,« je dejal Anton, »ali so vam pa trebušnico razparali in zašili, ne da bi vam izrezali slepiča? V tem pogledu se dogajajo strašne reči. Vem za primere, ko je kirurg pustil med črevesjem pinceto ali pa škarje. Nekemu mojemu znancu se je to primerilo celo dvakrat. Pisal je na vodstvo bolnišnice: naj mu radi udobnosti uredé trebuh tako, da ga bodo lahko odpenjali in zapenjali. Prošnjo so mu odklonili.«

»Ne norčujte se iz ubogega gospoda direktorja!« je vzkliknil Körner. Brausewetter je strogo pogledal Antona. »Govorimo o nečem drugem!«

»Prav. Prej ste bili tako ljubeznivi, da ste omenili doklado k plači. Kdaj lahko računam nanjo?«

»Vi ste omenili doklado, ne jaz. Povedal sem le, da je firma zadovoljna z vašimi načrti. To pa ni zadosten vzrok za doklado. Zlasti še, ker prihajate često prepozno v urad. Istočasno zaslužite grajo in hvalo. Drugače povedano, ne zaslužite vi več, kakor zaslužite.«

»Premalo zaslužim! Kaj menite, da počnem s tistimi 210 markami, ki jih dobivam na mesec?«

»Nisem radoveden,« je odgovoril gospod Brausewetter zdraženo. »Privatne zadeve naših nameščencev mi niso mar. Zakaj pa prihajate, ponavadi prepozno? Imate mar še kak postranski poklic? Za kaj takega morate šele dobiti dovoljenje od nas.«

»Pa ga kljub temu imam.«

»Kaj, vi imate postranski poklic? Saj se mi je zdelo! Kaj pa delate prav za prav?«

»Živim,« je dejal Anton.

»To imenujete življenje?« je kričal direktor. »Po plesnih dvoranaх se vrtite! To imenujete življenje? Vi sploh nimate nobenega rešpekta pred življenjem!«

»Samo pred svojim življenjem ga nimam, gospod!« je vzkliknil Anton in udaril jezno po mizi. »Toda tega ne razumete in to se vas ne tiče! Nima vsakdo tako slabega okusa, da bi tipkarice polagal preko pisalnih miz. A razumete?«

Körner je sedel na svoj stol, pobledel in se delal, kot da bi pisal. Brausewetter se je oprijel z obema rokama telovnika. Bal se je očitno, da se ne bi brazgotina razčesnila od srda.

»Se bomo že še zmenili,« je izustil mukoma, se obrnil in hotel odpreti vrata. Niso se odprla. Nato jih je potresel. Kri mu je planila v glavo. Odhod se je ponesrečil.

»Zapahnjena so,« je dejal Anton. »Zapahnili ste jih radi slepiča.«

Direktor je pokimal, še bolj zardel, odrinil zapah, odmaknil duri, stopil ven in jih zaloputnil.

»Tu se pa stena maje,« je omenil Anton in se znova zagledal v kölnsko stolnico in zraven pripravljeno cigareto.

Nato je Körner sklenil roki nad glavo in zavpil: »To meji vendar na razžalitev veličanstva. Zato so človeka prej zaprli.«

»Danes ga pa zato izprô,« je dejal Anton.

»No, vi ste to preprečili. Če bi vas spodil iz službe, bi ga bilo zelo strah, kajti vi bi utegnili razglasiti, da posiljuje dekleta v uradu. Mislil sem, da ga bo kap zadela. Predrzen ste. Kaj boste pa, če vam kljub temu odpove?«

»Mar mislite, da sem vse svoje življenje od birme naprej preživel s tem, da sem delal dobro propagando za slabe cigarete? Če tu sfrčim, si poiščem nov poklic.«

»Pripovedujte kaj o sebi,« je prosil Körner.

»Torej, ko je bila inflacija, sem upravljal borzne papirje za neko akcijsko družbo. Dvakrat na dan sem moral izračunati dejansko vrednost papirjev. Zato, da so vedeli ljudje, kako velik je njihov kapital.«

»In potem?«

»Potem sem si za nekaj valute kupil zelenjadno trgovino.«

»Zakaj pa baš zelenjadno?«

»Ker smo bili lačni! Nad izložbenim oknom je bil napis »Doktorja Gerbersa prodajalna vsakovrstnih jedil«. Rano zjutraj, ko je bilo še temno, smo krenili s cizo na tržnico.«

Körner se je dvignil. »Kaj? Doktor ste tudi?«

»Seveda. Izpit sem napravil istega leta, ko sem služil pri sejmskem uradu, kjer sem pisal naslove.«

»Kako pa se je imenovala vaša disertacija?«

»Imenovala se je: Ali je Heinrich von Kleist jecljal? Sprva sem hotel dokazati na podlagi preiskave sloga, da je imel Hans Sachs ploske noge. Toda priprave bi trajale predolgo. Dovolj. Pesnite rajši!« Anton je umolknil in hodil pred lepakom gor in dol.

Körner je radovedno škilil nanj. Pogovora obnoviti si ni upal. Vzdihujoč se je sukal na stolu in gledal svoje beležke. Sklenil je rimati kajenje in življenje. Nato je pogladil papir, ki je bil pred njim in zaupajoč navdihnjenju, je zaprl oči.

Op. ur.: Erich Kästner se je rodil l. 1899. v Dresdenu. Napravil je vojno maturo. Kasneje urednik v Leipzigu. Izdal je štiri zbirke pesmi »Herz auf Taille«, »Lärm im Spiegel«, »Ein Mann gibt Auskunft« in »Gesang zwischen den Stühlen«, 5 otroških knjig »Emil in detektivi«, »35. maj i. dr.«, roman »Fabian« in oratorij »Leben in dieser Zeit«. Ta črtica je izšla v zbirki 30 novih nemških pripovednikov.

Ali so Tvoji znanci in prijatelji že vsi člani »Svobode«?

Kurt Tucholsky – Tone Maček,

Pesnikov samogovor z zbori

Tako sem naveličan — živcev ne obvladam več
in v družbi drugih dolgočasim se zelo —
če vidim kje tuje ljudi, mi je že slabó,
takoј zbežim, so glasni in surovi mi preveč!
Tako sem naveličan — živcev ne obvladam več!

(Zbor brezposelnih): To je zelo zanimivo,
gospod Poet!

Ves blažen se zapredem v krasotne čare;
samota je lepota. Ko se tiho jutro porodi,
se sprehajam v rosnem gaju, sam in brez skrbi;
pozdravljajo me med zelenjem razvaline stare.
Ves blažen zapredem se v krasotne čare ...

(Zbor proletarskih mater): Ne vemo, kaj bi nam še bolj šlo k srcu,
gospod Poet!

Tiho in polahko pesnikujem sam s seboj,
svoje bistvo rahlo in natanko razčlenjujem,
duševnost svojo nežno opisujem,
v občutek najskrivnejši vlagam ves opoj ...

(Zbor tuberkuloznih): Ne veste, kako nas s tem osrečujete,
gospod Poet!

Tiho in polahko pesnikujem sam s seboj ...

(Vsi zbori): Ne utegnemo pesniška nastrojenja razčlenjevati,
moramo v kletéh in kanalih prenočevati!
Nimamo več volje, vedno čakati na tvoj namišljeni raj,
naša beda ti šele vstvarja tvoj mir, samoto in tihi gaj!

Mi: brezposelni, izmozgane matere in jetičniki hočemo ven
iz vaših mlakuž, v naše nove domove, ki ne bodo več sen!
Zapeli vam bomo pesem, ob kateri se ne boste blaženosti topili,
(za to tudi ne gre), temveč vam jo bomo s fanfarami v ušesa zabili!!

Bratje, le k soncu, — — — — —

Oskar Drenik, Marxova ekonomska-teoretična šola

Vrednost v Marxovem „Kapitalu“

Na svoječasen poziv v naši »Svobodi«, naj čitatelji Marxovega »Kapitala« pošiljajo uredništvu vprašanja o stvareh, v katerih si niso na jasnem, smo dobili precej dopisov. To je razveseljivo znamenje, ki kaže, da zavedni delavci res študirajo to Marxovo življenjsko delo. Prevajalec »Kapitala« O. Drenik odgovarja danes na vprašanja o uporabni in menjalni vrednosti. Slično bo odgovarjal na vprašanja, ki se tičejo še drugih bistvenih sestavnih delov Marxove ekonomske teorije. Prepričani smo, da se bo za te razprave zanimala večina naših bravcev.

Uredništvo

1. Vprašanje. Skoro vsa dosedanja vprašanja kažejo, da si mnogi čitatelji ne morejo predstavljati razlike med uporabno in menjalno vrednostjo. Ta vprašanja se dajo strniti v eno: v čem je bistvo ene in druge vrednosti in kakšna je razlika med obema? Neki čitatelj se opira na znani ugovor o zajcu in srnjaku v Ušeničnikovi »Sociologiji« in želi pojasniti, ali tega slučaja Marxova teorija res ne more razložiti. Vidi se vsekakor, da se je treba pri tej partiji delj časa pomuditi, ker je najtežja in tvori jedro vse teorije.

Odgovor: Uporabili bomo ugovor o »zajcu in srnjaku« ter z njim pokazali bistvo uporabne in menjalne vrednosti. Dr. Ušeničnik piše v »Sociologiji« (str. 354):

»Jako preprosto in umljivo zavrača Marxovo teorijo o vrednosti in nadvrednosti (= večvrednosti) agrarni socialist Emile de Laveleye.

Ves sistem Marxov, pravi Laveleye, ima namen dokazati, da je kapital nastal po ropu^{*)}. To je tisto, kar sta Brissot in Proudhon izrazila z besedami: Lastnina je tatvina. Opri pa je Marx svoj sestav na načela velikih nacionalnih ekonomov, kakršni so Adam Smith, Ricardo, de Fracy Bastiat (!?) in njih mnogoštevilni pristaši. Dočim so fiziokratje trdili, da je vse bogastvo iz narave, trdi Smith ravno nasprotno, da je edini vir vrednosti delo. Če to priznamo, je dokazal Marx z nepobitno logiko, da je ves kapital nastal po ropu. Ako je res vsaka vrednost le iz dela, mora biti vse bogastvo, kar se ga proizvede, delavcev; ako je pravno le delo vir lastnine, smejo biti lastniki le delavci.**» — Marxov sestav je torej logičen, a osnova je zmotna. Marxov pojem o vrednosti je pogrešen. Za dokaz, pravi Laveleye, le nekaj dejstev. Nekega dne ustrelim na lovu srnjaka, drugi dan zajca. Delo je bilo isto, čas isti (Laveleye navaja še to: v obeh slučajih je trajalo le nekaj sekund — O. D.); ali sta enako vredna? Ne; srnjak me hrani pet dni, zajec le en dan. Vrednost enega je torej petkrat tolika kakor drugega.« (Ostala »dejstva« bomo obravnavali pri drugi priliki, ker spadajo v poglavje o zemljiški renti.)

Ta dokaz marsikoga, ki je prvič pogledal Marxa, popolnoma osupne. Vsem onim (to ne velja za profesorje, ker njih ne mislimo spreobračati), ki sta jim meščanska ekonomska šola in njen duh, prevevajoč vse me-

*) Samo iz takega vidika gleda na Marxov sistem krščanski učenjak, ki pasivno presoja svet v luči večne morale in pravičnosti. Toda »zadnji končni namen tega dela je, razkriti ekonomski gibalni zakon sodobne družbe« (»Kapital«, slov., str. XVI), smer železnega razvoja kapitalizma, ki je neodvisen od moralističnega krščanskega presojanja; zato je Marx analiziral temelje, celico gospodarskega sistema — blago, njega vrednost, ter je izhajajoč iz te analize razvil gibalne zakone ter jih končno podal v poglavju »Zgodovinska tendenca kapitalistične akumulacije«. Op. O. D.

**) Ta odstavek sicer ne spada sem in navajam ga le za ilustracijo, zakaj se anti-marksisti z moralnega stališča zaganjajo proti teoriji o vrednosti in večvrednosti. Ti pač hočejo zagovarjati kapital. Za marksiste je pa teorija o vrednosti važna kot osnova teorije o zgodovinsko nujno utemeljenem razvoju, začetku in koncu kapitalizma. Op. O. D.

ščansko časopisje, pokvarila zdravo pojmovanje, bomo zato pri kritiki tega dokaza precej poljudno razložili, **kako je treba** na vrednost in sploh na vse sodobne gospodarske pojave **pravilno gledati** in kaj je prav za prav vrednost.

Nepobitno »dejstvo« je, da mi srnjak, ustreljen v par sekundah, služi za hrano petkrat toliko nego zajec. Ta resnica je najbrž bila znana že samemu Marxu, preden sta jo odkrila Laveleye in Ušeničnik, zaradi česar ni škoda, da ga nista mogla na to opozoriti.

Preden se lotimo vrédnostne vsebine tega »dejstva«, naj ugotovimo, da je ta primer sam po sebi kot dokaz proti Marxu naravnost za las privlečen. Kako to? Če bom raziskoval šege in običaje slovenskega ljudstva, ne bom šel med slovenske izseljence v Ameriko, med pastirje na hribe, med kočevske cigane, v obmejne kraje, ampak v izrazito slovenske vasi v srcu Slovenije. Če hočem raziskovati življenje čebel, ne bom vzel samo ene iz panja in jo dal samo pod steklen lonec; če hočem raziskovati življenje rastline, je ne bom raziskoval kakor stari botaniki, le mrtvo, sprešano v herbariju; če hočem raziskovati gozd, ne bom opazoval posameznega drevesa na polju, misleč, da bom s seštevanjem dreves dobil gozd. Tako raziskovanje bi bilo metafizično in neznanstveno ter v nasprotju z dialektičnim in znanstvenim. In če hočem raziskovati zakone, razvoj današnjega kapitalističnega gospodarstva, recimo v katerem razmerju se produkti menjajo med seboj, bom vzel izrazite primere iz konkretnega, pravega življenja v današnjem gospodarskem sistemu, iz produkcije v kapitalistični družbi (zakaj uprav iz produkcije [tovarna] in ne zamene blaga [trgovina, banke itd.], bomo omenili drugič). Marx sam pravi v uvodu v »Kapitalu« (str. XIV.):

»Fizik dela na dva načina: ali opazuje naravne procese tam, kjer nastopajo v najbolj pregnantni obliki in kjer jih moteči vplivi najmanj motijo, ali pa dela eksperimente pod takimi pogoji, ki mu zagotavljajo čist potek procesa. V tem delu sem si postavil za nalogo, raziskati kapitalistični način produkcije in njemu odgovarjajoče produkcijske in prometne razmere. Njegovo klasično področje je doslej Anglija. To je razlog, da služi Anglija za glavno ilustracijo mojega teoretičnega izvajanja.«

Marx se ni zadovoljil niti z raziskovanjem mlade kapitalistične industrije v Nemčiji, ki se je razvijala deloma še med polfevdalnimi preostanki, ampak je izrečno vzel za predmet gospodarske odnose v kapitalistično takrat najbolj razviti državi, Angliji. Meščanska vulgarna ekonomija pa hoče študirati zakone kapitalizma — pri žejnem potniku v puščavi Sahari (glej Ušeničnik str. 355) in pri nedeljskem lovcu Makseljnu, ki se po trudapolnem tedenskem ždenju v pisarni spravi v nedeljo za razvedrilo na lov, kakor pravi narodna pesem:

Jager gre na jago
v to globoko drago;
hajli, hajlo ...

To je stopnja plitve meščanske »znanosti«. Za Laveleyevega jagra je vseeno, ali strelja srne v lovišču barona Borna, v svobodnih kanadskih gozdovih, ali za preseljevanja narodov ali celjskih grofov ali danes; ali jih bo rabil zase, ali jih bo zamenjal, prodal, ali se prodaja pri sosedu, ali na borzi; ali je to Makseljnov vsakdanji kruh, ali samo razvedrilo, ali je srnjaka iskal ves dan ali ga je dobil privezanega. S takim načinom raziskovanja si ne morem razložiti današnje krize, ne morem si razlo-

žiti, zakaj mečejo v Ameriki tisoče vagonov koruze za kurjavo lokomotivam, čeprav bi z njimi lahko nahranili za ne vem koliko dni tisoče ljudi, ki nimajo niti koruze; ne morem si razložiti padanja delnic, pomanjkanja denarja itd.

Laveleyev primer bi bil na mestu, če bi n. pr. od poldruega milijona slovenskega naroda lahko vsakdo ob poljubni uri stopil na dvorišče svoje bajte (odkod jo ima, nas ne sme zanimati) ter bi se mu tam bodisi sama od sebe bodisi na piščalko dežurnega profesorja meščanske politične ekonomije postavila nasproti 1 zajec in 1 srnjak. Norec bi bil, če ne bi potem s puško (odkod jo ima, nam je vseeno; mimogrede: morda bi le ustrelil zajca, če bi rabil njegovo nogo kot amulet) ustrelil nastavljenega srnjaka. Zajec bi na to menda zbežal, tako da bi bil lovec rešen premišljevanja o razliki med vrednostmi padlih žrtev.

Odkrili smo torej bistveno **prvo napako** Laveleye-Ušeničnikovega »groznega« protidokaza, ki naj bi ovrgel ves Marxov sistem: njun primer je izven časa, izven kraja, izven družbe, hoče pa pojasniti neke družbene pojave na določeni stopnji razvoja, v določenem kraju (pokrajini, deželi); primer je torej nesociološki in nehistoričen, ali z drugimi besedami: metafizičen, namesto da bi bil dialektičen. To je temeljna napaka; v naslednjem bomo videli še iz te izvirajoče vsebinske napake.

Da bomo videli, kako bi moralo vprašanje biti postavljeno, če hočemo na podlagi tega primera (čeprav spada v zelo nesrečno izbrano neizrazito stroko današnje produkcije) dobiti jasno predstavo o današnji vsebini pojma »vrednost«, se v mislih preselimo med ljudstva, ki se redno bavijo z lovom in živijo od tega, n. pr. med ribiške Norvežane, ter si kolikor mogoče poenostavimo odnose. Ti ribiči so dan za dnem, leto za letom samo na lovu, in sicer lovijo kite, slanike, polenovke itd. Toda vsega tega, kar vlovijo, ne rabijo le zase, ne konzumirajo sami. Kajti od samih rib ne morejo živeti; imeti morajo tudi hiše, opravo, obleko, čevlje, orodja itd. Zaradi enostavnosti si mislimo, da še ni denarja, in zato ribiči menjajo pretežni del plena, kolikor ga ne rabijo zase, ali pa, kar vse za druge stvari z onimi, ki delajo samo hiše, obleko, čevlje itd. Po kakšnih pravilih, v katerem razmerju se bo vršila ta medsebojna zamenjava stvari?

Če bi ta ljudstva imela vsaka svojega plemenskega glavarja, bi ta med ribiče za to, ker so vse leto delali, razdelil določeno količino obleke, čevljev, delov pohištva, orodja itd. Med druge pa, ki delajo te čevlje, orodja itd., bi razdelil določeno količino rib. Kajti v vsej tej družbi je delo razdeljeno, vlada delitev dela; namesto da bi eden delal za sebe vse, kar potrebuje, dela samo eno vrsto opravil za vse in kot nadomestek onega, kar daje, dobiva en del izdelkov od drugih ljudi. To je princip delitve dela. Delitev dela je v zgodovini človeške družbe imela najrazličnejše oblike; včasih, v starih skupnostih (Gemeinwesen) jo je vodil plemenski poglavar; danes, in vzemimo tudi v našem primeru ribičev, pa nihče in proces gre avtomatično, sam od sebe, samoraslo na ta način: čevljar n. pr. ne bi mogel obstojati, če bi moral napraviti — predstavljajmo si staro rokodelsko stopnjo produktivnosti dela — krojaču 100 parov čevljev za 1 obleko, ali krojač 10 oblek čevljarju za 1 par čevljev. Pridemo na ta način do istega, kakor če bi plemenski poglavar razdeljeval celoletni skupni izdelek med vse člane, ki so delali.

Kot posrednik pri taki menjavi nastopi na neki stopnji razvoja denar. Denar — zlato, srebro — pa spet ni nič drugega, kakor izdelek posebnega odseka delitve dela, ljudi, ki ne delajo nič drugega, kakor da kopljejo, iščejo, izpirajo, čistijo in predelujejo plemenite rude in morajo dobivati za svoje delo primeren del drugih izdelkov v zameno. Tako ribič dobiva za svoje delo v letu določeno vsoto denarja (zlata, srebra), ki predstavlja enakovredno količino dela drugih, enoletno delo drugih; za ta denar kupuje spet druge proizvode, kakor obleko, čevlje itd., ki predstavljajo spet enakovredno količino dela drugih. Zlato, srebro nastopajo tu kot posredniki zaradi svoje posebno pripravne materialnosti, ker se da deliti (čevljar ne bi mogel izrezati samo $\frac{1}{4}$ čevlja za 1 ribo), ohraniti (ribe, kruh itd. ne morejo stati toliko, da bi se jih nabralo dovolj za eno obleko) itd. ter ga tako vsak rad vzame v zameno.

Vidimo torej, da je določena količina rib, ujeta recimo v enem letu, enakovredna določeni količini zlata. Tako pride povprečno na en dan 365-ti del tiste količine rib — pride ena 365-tina tiste količine zlata. In tako pride potem na 1 ribo ali na 1 kg ribe spet določen utežni del zlata. To se godi avtomatično, kakor smo zgoraj opisali.

Za povprečno razdelitev ne igra zdaj nobene vloge, ali ribič Peter ulovi 1 ribo v 1 uri ali v 8 dneh, v enem tednu 10 in v drugem 100; tisti, ki zamenja z ribičem svoje izdelke, pač ne sledi ribiču za petami pri delu, ampak družbena delovna organizacija avtomatično privede do povprečnega razmerja razdelitve. Vsekakor staremu plemenskem poglavarju ne bi prišlo na misel, da bi dejal ribiču, da je delal samo $\frac{1}{2}$ ure, ko je zagledal, lovil in ujel kita, ali celo samo $\frac{1}{2}$ minute, ko ga je zabodel. Kajti ribič išče in lovi ves dan, vse leto in se mora tudi preživljati ves dan, vse leto; tako tudi kurjač na lokomotivi nalaga v peč le $\frac{1}{2}$ ure, toda biti mora na lokomotivi vseh 8 ur.

Tu vidimo **drugo napako** Ušeničnika: **mehanično** (fizično), individualno namesto sociološkega, družbenega razumevanja časa kot faktorja vrednosti. Primer je pač tako neroden, da se mu ta napaka težko vidi.

Dalje: So zelo redke ribe, ki jih je povprečno treba loviti n. pr. dva dni, dokler eno ujameš. So pa zelo pogoste, ki jih ujameš po 20 na dan (zaradi enostavnosti vzemimo, da so v vsakem zalivu ali v vsaki reki samo enovrstne ribe). Jasno je, da bo ribič A dal 1 ribo prve vrste za istotoliko denarja kakor ribič B 40 rib druge vrste, — čeprav se od 40 rib druge vrste najem 40 krat toliko kakor od 1 prve vrste, ali pa celo 160 krat toliko, če so drugovrstne ribe po velikosti 4 krat večje od prvovrstnih. Vzemimo dalje, da so v Severnem morju le enovrstne ribe, pa zelo redke, v Jadranskem pa tudi le istovrstne, toda zelo pogoste. Jasno je, da bo ribič na Severnem morju ribam prisojal večjo vrednost nego istim na Jadranskem. Vidimo torej: koristnost ni isto kakor razmerje, v katerem predmete v okviru družbene delitve dela menjam! Uporabnost predmeta ali njegova koristnost, t. j. to, koliko predmet meni osebno v fizičnem smislu odnese, koliko se ga recimo najem, ni isto, kakor njegova menjalnost, t. j. razmerje, v katerem se menja za drugačne uporabne predmete. Če bi bilo oboje istovetno, potem bi pri zamenj največ dobil za najbolj koristen predmet, ali najbolj koristen predmet bi bil najdražji. Diamant, rubin itd. bi bili najcenejši, železo dražje, kruh najdražji, da o vodi in zraku sploh ne govorimo. In razen tega nekateri enako koristni predmeti ne bi imeli različnih menjalnosti, ali celo istovrstni predmeti

(n. pr. blago, usnje) v različnih stoletjih ali celo desetletjih različno menjalnost. Kako to? Za vse te predmete so bile uporabljene različne količine dela, merjene po času; in če za kako koristno stvar (t. j. za kako uporabno vrednost) ni bilo uporabljeno nič dela, potem dotični predmet nima nobene menjalnosti (voda, zrak*). Torej: vsak potreben proizvod človeškega dela v menjalnem gospodarstvu ima dve plati:

1. uporabnost ali koristnost, ki se meri samo fizično, z metri, uteži itd., ki ima barvo; to je čista telesnost predmeta, ki jo človek (subjekt) uživa, negledé na to, odkod jo je dobil, koliko je kdo za njo delal. To uporabnost imenuje Marx »uporabno vrednost«, in posamezni koristni predmeti sami so uporabne vrednosti. (Kapital, slov.; str. 28.) —

2. Menjalnost, t. j. kolikostno »razmerje, v katerem se menjajo uporabne vrednosti ene vrste za uporabne vrednosti [ali koristne predmete] druge vrste« (Kap. sl. str. 29. zgoraj). To razmerje je, kakor smo se v prejšnjem primeru prepričali, bistveno različno od same uporabnosti, ter ne more biti fizičnega, prirodnega značaja (ker sicer se ne bi razlikovalo od uporabnosti). To razmerje, menjalnost ali menjalna vrednost kakega koristnega predmeta »ne more vsebovati nič več naravne snovi nego a-vizni tečaj« (Marx, Kapital I., »Der Fetischcharakter der Ware und sein Geheimnis«). »Doslej ni še noben kemik odkril menjalne vrednosti v diamantu ali v biseru« (istotam). Toda, če to razmerje ni prirodno, ne sledi iz tega, da visi v zraku, da nima nobene vsebine. Prav v prejšnjem primeru smo videli, da je to razmerje nastalo zaradi družbene delitve dela in družbene menjave izdelkov. Če se ne oziramo na uporabnost, vidimo, da je delo edini činitelj, ki uravnava to menjavo, menjalno razmerje. Menjalna vrednost je le razmerje, v katerem se izraža vrednost blaga, in »kot vrednost je vsako blago le določena množina zgoščenega delovnega časa«. Ta vrednost se ne očituje v koristnosti in se ne vidi v blagu samem z nobenim instrumentom, ne z uro, ne z mikroskopom, ne s kemičnimi reakcijami, ne s kilovaturo, kakor misli —drin« v »Slovincu«, temveč se izraža in direktno v primerjavi ali v zamenj z drugim uporabnim predmetom kot menjalna vrednost.**

Nikakor ne smemo izgubiti bistvenega izpred oči: ko tu govorimo o vrednosti, govorimo o vrednosti blaga, t. j. uporabnega predmeta, izdelanega v menjalni gospodarski družbi (specijelno — v kapitalistični družbi) za trg. O tem govorimo tu in to je vsebina celega »Kapitala«. Ne govorimo torej o vrednosti produkta med divjaki, pri starih Rimljanih, starih Slovanih, v fevdalni družbi itd. — In v tej družbi, ki jo tu obravnavamo, ima ne le blago, ampak tudi samo delo dvojen značaj: delo a) ustvarja novo uporabno vrednost ter je kot tako »koristno delo«; dalje pa delo b) ustvarja vrednost, oz. menjalno vrednost, ter je kot tako »vrednostotvorno« delo. Ribiči n. pr. so lovili ribe, obenem so pa ustvarjali s svojim splošnim, družabnim delom — vrednost, ali — da govorimo v njihovem jeziku — služili so si kruhi. (Glej »Kap.«, slov. str. 30 od »V menjalni vrednosti vidimo ...« do str. 31 »... kakor ura, dan itd.«)

* Pač pa voda v rezervoarju, iz oddaljenega studenca prenešena voda, s stroji komprimiran zrak, — ker je za to bilo potrebno delo.

** Baš ta indirektna pojavna forma je tipična za anarhično, kapitalistično delitev dela. Producent se sploh ne zaveda tega, da delo tvori vsebino in čas merilo. V fevdalni družbi, kjer pa proizvod ni imel oblike blaga, se je delo nasprotno merilo direktno s časom (toliko in koliko dni tlake).

Kakšno napako ima s tega vidika Ušeničnikov dokaz? Srnjaka in zajca, dve uporabni vrednosti, jemlje ta dokaz, izven družbene menjave, izven družbene delitve dela, kjer bi se morali meriti samo s kilogrami, ter jih presoja — s časom, ki je pa le družbeno-menjalno merilo za povprečno menjalno razmerje srnjakov sploh in zajcev sploh, kakor bi se očitovalo na borzi, in ne le Makseljnovega srnjaka ter zajca. Tretja napaka tiči torej v zamenjavanju menjalne vrednosti z uporabno vrednostjo. Ta napaka v Ušeničnikovem primeru ni tako očitna, ker je primer popolnoma izoliran od družbenega gospodarskega življenja.

Še nekaj. Menjalna vrednost se s časom menja. Vzemimo za to bolj konkretne, vsakdanje primere nego je lov, kajti lov ni tipično gospodarsko udejstvovanje kapitalističnih narodov, ampak starih predzgodovinskih plemen. Vzemimo n. pr. obleko. Ni dvoma, da je 1 obleka bila raznim Makseljnom prav tako koristna danes, kakor pred 50, 100, 200, 1000 leti. In vendar je bilo treba v teh različnih časih dati zanjo različno denarja ali količino zlata. Kajti z napredovanjem produktivnosti dela, z nastopom kooperacije, manufakture, kapitalističnega veleobrata in razvojem njegove tehnike je postajala količina dela, potrebna za eno obleko, vedno manjša, in s tem je njen ekvivalent v denarju, obleki enakovredna količina denarja postajala vedno manjša (menjalna vrednost zlata se je pa v teku zgodovine le neznatno spreminjala, ker je bilo delo za pridobivanje zlata in razširjenost zlate rude vedno skoraj enako). Dalje: V isti dobi imajo določene uporabne vrednosti ene vrste samo določeno višino menjalne vrednosti. Če bi danes kdo napravil tkanino s starim kolvratom v 10 dneh namesto z moderno tkalnico v pol ure, bi njegova tkanina na trgu veljala, kakor da je narejena v pol ure. In prav tako, če bi se mu posrečilo iznajti stroj, s katerim bi jo napravil v četrte ure, dokler ne bi tudi drugi uvedli takega stroja. Če danes v tovarni v 8 urah povprečno izdelata en delavec 1 par čevljev, se v družabnem mehanizmu računa rokodelskemu čevljarju 20 ur, ki jih rabi za 1 par čevljev, tudi le kot 8 ur. V vsaki dobi velja v vsaki panogi le družabno potrebno delo kot merilo vrednosti, ne oziraje se na njegovo pridnost in metode (Prim. slov. »Kap.« str. 31 od »Če se vrednost ...« do str. 32 »Kaka stvar je lahko ...«).

Ali si z Ušeničnikovim primerom in z njegovim načinom dokazovanja sploh morem razložiti spreminjanje (menjalne) vrednosti v teku zgodovine pri nespremenjeni uporabni vrednosti in pravilo družabno potrebnega delovnega časa? Nikakor ne. Kajti če namesto družbenih pojavov motrim jagra Makseljna brez zveze z družbo, ne morem ugotoviti družbeno potrebnega dela za višino menjalne vrednosti srne in zajca na družbenem trgu.

Vrednost se v zgodovini ni le kvantitativno menjala, ampak celo kvalitativno; bili so časi, ko vrednosti z današnjo vsebino (družbeno potrebno abstraktno delo) sploh ni bilo. Predmeti so bili v določenih dobah le uporabne vrednosti, ker je vsak delal le zase ali za svojo družino. Ali je n. pr. obleka v stari slovanski družini imela današnjo vrednost, ki bi se izražala v menjalni vrednosti? Ne. In v fevdalni družbi tudi ne. In v socialistični družbi se mora vsebina vrednosti in forma izražanja tudi spremeniti. Marx je raziskoval vrednost in gospodarstvo abstraktno kapitalistične družbe (glej slov. »Kapital« str. VII), današnji meščanski ekonom pa mečejo vse družbe v en koš in nimajo nikdar pred očmi različ-

nosti zgodovinskih družbenih oblik, zanje obstoji le sedanja kot nekaj večnega. »Zanje sta le dve vrsti institucij, umetna in naravna. Institucije fevdalizma [in prav tako patriarhalizma, socializma] so umetne institucije, institucije buržuazije so meščanske. V tem so podobni teologom, ki prav tako razlikujejo le dve vrsti teologij. Vsaka religija, ki ni njihova, je iznajdba ljudi, dočim je njihova lastna religija božje razodetje ... Tako je enkrat bila zgodovina, zdaj pa ni nobene zgodovine več.« (Marx, *Misère de la Philosophie, Réponse à la Philosophie de la misère* par M. Proudhon.) In v namenu, da bi to večnost dokazali, se enostavno iz tujih zgodovinskih dob poslužujejo onih argumentov, ki jim najbolj prija za sedanje. To je ena plat; druga je pa ta, da jemljejo človeka izven družbe ter ga obravnavajo zgolj s stališča fizike, biologije, nauka o privatnem gospodarstvu, namesto z družbenega stališča ekonomije. Originalen zgled za ta način sta naš jager z zajcem in srnjakom. In da taka zajčja znanost ni nobena znanost, smo se tu lahko prepričali.

*

Da olajšamo čitateljem študij najtežjih delov v »Kapitalu«, bomo tu dajali **vprišanja za ponavljanje**. Ko je kdo prebral dotično poglavje, naj sam sebi odgovori na naša bistvena vprišanja (v kak zvezek) in primerja svoj odgovor z našo rešitvijo, ki jo bomo priobčili vsakokrat v naslednji številki. Na ta način se bo vsakdo nehote v stvar resno poglobil, si bo vse pravilno predstavljal in bolj živo zapomnil. Posebno uspešna bo ta metoda, če par prijateljev to skupno prediskutira; če je kdo sam, naj pa glasno odgovarja.

1. Blago, cena in profit.

a) Zakaj se cena ne da določiti iz lastnih stroškov? (Ostala vprišanja iz tega poglavja zastavimo pozneje.)

2. Profit in zamena blaga.

a) Ali more profit nastati pri zameni blaga? Utemeljite!

3. Uporabna in menjalna vrednost.

a) Kaj je uporabna vrednost (str. 28).

b) Kaj je menjalna vrednost, kaj je vrednost (str. 29, 30). Ali sta ta dva pojma istovetna (pazi! primerjaj tudi naš današnji članek!).

c) Ali je vrednost pod b) splošna, večna kategorija (pojmem), ki bi veljala za vse čase in vse družbe?

d) Zakaj tvori vsebino menjalne vrednosti — vrednost, ne pa koristnost (prim. dan. članek!).

e) Ali vsako delo tvori substanco (vsebino) vrednosti, hitro ali počasi, staromodno ali današnje? (str. 31). Kateri čas je merodajen za merjenje vrednosti? (str. 31). Kako se menja ta čas? (str. 32).

f) Ali imamo uporabne vrednosti, ki niso tudi vrednosti? (str. 32).

4. Kupovanje in prodaja delovne sile.

a) Ali kapitalist kupuje od delavca delo? (str. 35).

b) Kakšne lastnosti mora imeti delovna sila, da jo kapitalist lahko kupi? (str. 35, 36).

c) Ali so te lastnosti utemeljene (rojene) v naravi in večne, ali so nastale v zgodovini? (str. 36).

d) Kaj tvori vsebino vrednosti delovne sile? (str. 36, 37).

e) Kdaj se vrši izvajanje delovne sile? (str. 38).

f) Kakšna razlika je med delom in delovno silo? (Malo premislite; tu je bistvena razlika).

Tedaj je rekel Dobbs: »Riziko ni tako velik. Če tule postopaš in čakaš na delo, je prav tolikšen riziko. Če ti je sreča mila, zaslužiš na mesec tri sto dolarjev, mogoče še več, in tako se ti godi šest, deset, osemnajst mesecev. Če ti pa sreča ni mila, če ničesar ne najdeš, pa itak vse izgubiš. Zlato ne leži kar tako na kupih, da bi ga kar napraskal in spravil v vreče. To tudi jaz vem. Toda če ne najdeš zlata, pa najdeš morda srebro ali morda baker ali svinec ali dragoceno kamenje. In čeprav ne moreš vsega sam izkoriščati, zmeraj dobiš kako družbo, ki ti odkupi najdišče ali pa te sprejme za deležnika. Vsekakor pa si hočem vse še natanko premisliti.«

Pričela sta govoriti o nečem drugem. Nihče ne smatra tu pogovorov o kopanju zlata za posebno važne in tehtne. Vsak pripoveduje o njem, vsak dela načrte in izmed desetih tisočev se potem odloči za odhod le eden, kajti to nikakor ni tako enostavno, kakor če bi šel na lov na kunce. Nikogar ni tu, ki bi vsaj enkrat ne nameraval iti iskat zlato. Mnogo sto rudnikov, ki v njih kopljejo kako drugo rudo, so našli ljudje, ki so iskali zlato, potlej pa vzeli, kar so našli. Mnogi rudniki, ki v njih ne kopljejo niti zlata niti srebra, donašajo lastnikom mnogo večje bogastvo, kakor bi ga mogle donašati mnogoštevilne zlate žile. Čim bolj se razvija električna industrija, tem dragocenejši postaja baker. Prišel bo morda čas, ko bomo smatrali zlato za povsem utrpljivo; o bakru, svincu in mnogih ostalih kovinah pa se to ne da tako lahko reči.

Noben človek nima kake misli povsem zase in še nikoli ni nihče imel kake originalne ideje povsem sam zase. Vsaka nova ideja je izkristaliziran plod tisočerihih različnih idej, ki jih imajo drugi ljudje. Nekdo najde potem nenadoma pravilno besedo in pravilni izraz za novo idejo. In čim se pojavi beseda, se takoj na stotine ljudi spomni, da so že davno mislili isto. Če se pojavi v kakšnem človeku kakršenkoli načrt, če dozori v njem misel, da bi se nečesa določenega poprijel, se mora zavedati, da imajo mnogoštevilni ljudje v njegovi bližini isti ali slični načrt. Prav radi tega se razširjajo občutja množic tako hitro kakor uničujoč požar.

Nekaj sličnega se je tudi tu pripetilo.

Curtin je nameraval še enkrat prenočiti v Clevelandu in se šele naslednji dan preseliti v Oso Negro. Ko je prišel Dobbs domov, so bili v sobi razen njega samo še trije Amerikanci. Ostale postelje danes niso bile zasedene. Eden novih prišlecev je bil starejši moški, čigar lasje so pričeli siveti. Ko je stopil Dobbs v sobo, je trojica prekinila pogovor. Toda čez nekaj časa so ga zopet nadaljevali. Stari je ležal v postelji, drugi je ležal oblečen na postelji, tretji pa je sedel na postelji. Dobbs se je pričel slačiti.

Najprej ni razumel, o čem je govor. Potem pa se je nenadoma zavedel, da pripoveduje starec mlajšima o svojih izkušnjah pri kopanju zlata. Oba mladiča sta prišla sem, da bi iskala zlato; kajti v državah so jima pripovedovali nezaslišane reči o bogastvu zlata v tej deželi.

»Zlato je hudičeva reč,« je rekel Howard, starec. »Izpreminja značaj. Imaš ga lahko še toliko, najdeš ga lahko še toliko, natovoriš si ga še toliko, da ga niti od vleči ne moreš, zmeraj misliš, kako bi si ga še več pridobil. In da bi si ga še kaj pridobil, nehaš razlikovati med tem, kar je

prav in kar ni prav. Če se ga napotiš iskat, skleneš, da se boš zadovoljil s trideset tisoč dolarjev. Če nič ne najdeš, znižaš zahteve na dvajset tisoč, nato na deset tisoč in končno izjaviš, da bi bil tudi s petimi tisoči popolnoma zadovoljen, če bi le kaj našel, pa če bi moral še tako trdo delati. Ko pa končno kaj najdeš, potem te s tridesetimi tisoči, ki si si jih zastavil za cilj, ni moči zadovoljiti, potem zahtevaš več in več, hotel bi si pridobiti petdeset, sto, dve sto tisoč dolarjev. Potem pa slede še razni zapletljaji, ki te mečejo sem ter tja, da nimaš nikoli miru.»

»Zame to ne velja,« je rekel eden od mladičev, »zame že ne, na to prisezam. Deset tisoč in konec. Konec, pa čeprav bi ga ležalo še za pol milijona. To je vsota, ki jo potrebujem.«

»Kdor ni bil sam zunaj,« je menil Howard, po svoji navadi počasi govoreč, »ta ne verjame. Od igralnice se prav lahko odtrgaš, od kupa zlata, ki ti ga je treba samo vzeti, se nihče ne more odtrgati. Kopal sem na Alaski in ga našel, kopal sem v angleški Kolumbiji, v Avstraliji, Montani, Koloradu. Nabral sem si ga precej. Nu, in sedaj sem tu v Osi Negru in konec. Zadnjih petdeset tisoč sem izgubil pri petroleju. Sedaj moram beračiti na cesti pri starih prijateljih. Mogoče ga grem še enkrat kopat, čeprav imam stare kosti. Nimam pa obratnega kapitala. To je tudi takole: Najbolje je, če gre človek sam. Toda znati moraš prenašati samoto. Če greš v dveh ali treh, že oprezuje krog tebe umor. Če jih gre tucat skupaj, potem na posameznika ne pride mnogo, kmalu se prične prepir in nato ubijanje. Dokler nič ni, že še drži bratstvo. Ko pa se kupčki večajo in večajo, tedaj nastane iz bratstva razbojništvo.«

In tako je pričel pripovedovati stari zgodbe o zlatu, zgodbe, ki so jih menjajoči se gostje v Osi Negru in sličnih prenočiščih poslušali bolj verno kakor najnesramnejše ljubavne dogodbovice. Če je tak star kopalec zlata pripovedoval, je mogel pripovedovati vso noč in nihče ni zaspal, nihče ni zaklical: »Sedaj pa mirujte.« Taki klici po miru so bili vsekakor zmeraj zaman, pa najsi je šlo za zgodbe o zlatu, tatvinah ali ljubezni. Mir je smel končno vsak zahtevati. Če ga je pa prevečkrat zahteval ali pa celo preenergično, potem so mu jo podkurili, kajti pripovedovalci so obstajali pri tem, da imajo tu prav toliko pravic kakor tisti, ki zahtevajo mir. Vsak človek ima pravico, da prebije noči s pripovedovanjem, če mu je to všeč. Tisti, ki mu to ne ugaja, pa ima pravico, da si poišče mirnejši prostor. Kdor ne more ob grmenju topov, ob ropotanju voz, ob puhanju avtov, v zmedi prihajajočih in odhajajočih, smejočih se, pojočih, govorečih, razgrajajočih ljudi mehko in mirno spati, naj ne hodi na potovanja in naj ne stanuje po hotelih.

»Ali poznate zgodbo o zlati mini pri Zeleni vodi v Novi Mehiki?« je vprašal Howard. »Te gotovo ne poznate. Toda jaz poznam Harryja Tiltona, ki je bil tam, in ta mi jo je pripovedoval. Napotila se je nekoč truma petnajsterih mož iskat zlata. Toda kar na slepo niso šli. Krožila je namreč neka stara pripovedka, da se nahaja v neki dolini zelo bogata zlata mina, ki so jo našli stari Mehikanci in jo tudi izrabljali; pozneje so jim jo odvzeli Španci, ki so s strašnim mučenjem, s tem, da so jim odrezovali jezike, vrtali v lobanje in še z raznimi drugimi krščanskimi ljubeznivostmi prisilili Indijance, da so jim izdali kraj mine.

Tik ob mini je bilo majhno jezerce, ki je ležalo v skalnati strugi. Voda tega majhnega jezera je bila zelena kakor smaragd. Zato se je imenovala mina mina pri Zeleni vodi, La Mina del Agua Verde. Bila je

silno bogata mina. Čisto zlato je ležalo kar v debelih žilah. Treba ga je bilo samo pobirati.

Indijanci so mino prekleli — tako so vsaj trdili Španci —, kajti vsi Španci, ki so imeli opravlja pri mini, so poginili. Nekateri radi kačjega pika, drugi radi mrzlice, zopet drugi radi strašnih kožnih bolezni ali radi bolezni, katerim ni nihče znal razložiti vzroka. In neki dan je mina izginila. Tistih, ki so bili takrat pri mini, ni nihče več videl.

Ko so pošiljke izostale in ni bilo tudi nikakih poročil, so odposlali Španci ekspedicijo k mini. Čeprav je bila mina natančno označena na zemljevidih in so bila označena tudi pota, mine vendar niso mogli najti. In vendar je bilo tako lahko najti kraj, kjer je bila. Tam so bili trije strni gorski vrhovi, vsi trije so morali ležati v isti črti, potem si bil na pravi poti; in ko si zagledal četrti vrh, čigar oblika je bila prav svojevrsna, in ko je ta vrh ležal v določenem kotu k oni črti, tedaj si bil tako blizu mine, da je nisi mogel izgrešiti. Toda čeprav so jo mesece in mesece iskali, niso našli niti mine niti jezera. To je bilo leta 1762.

Ta bogata mina ni nikoli izginila iz spomina vsem tistim, ki so se zanimali za zlate mine.

Ko so zavzeli Novo Mehiko Amerikanci, se je takoj napotilo nekaj ljudi, da bi našli to mino. Mnogo se jih ni več vrnilo. Tisti, ki pa so se vrnili, so bili napol idiotski od brezuspešnega iskanja in halucinacij, ki so jih doživljali pri blodnjah v tisti skalnati dolini.

Bilo je sredi osemdesetih let, mislim da leta 1886., ko so se zopet napotili nekateri iskat mino, to je bilo prav tistih petnajst mož. Imeli so prepise starih poročil in kopije starih španskih zemljevidov. Tiste štiri vrhove je bilo prav lahko najti. Toda najsi so se še tako natančno ravnali po njih, o mini ni bilo sledu. Kopali in razstreljevali so tu in tam, našli niso nobenega sledu. Delali so v kolonah — v vsaki koloni je bilo troje mož —, da bi preiskali vso okolico. Pričelo jim je primanjkovati živeža, toda moške niso popustili.

Neki pozni popoldan si je pripravljala neka kolona večerjo. Ogenj je gorel, toda kava ni hotela zavreti, ker je bil veter premočan in je hladil ročko. Zato je hotel nekdo izmed njih izkopati jamo za ogenj. Ko je kopal in izkopal poldrugi čevljev globoko, je našel kost. Ne da bi si jo ogledal, je zalučal kost proč, zanetil v jamici ogenj in ga razpihal.

Ko je sedela kolona pri večerji, je vzel eden izmed njih kost tako mimogrede v roke in je slikal z njo po pesku.

Tedaj mu je nenadoma rekel sosed: 'Pokažite mi kost.' In čez nekaj časa je rekel: 'To je človeška lehtnica. Kje pa ste našli kost?'

Mož, ki je izkopal jamico, je povedal, da je naletel nanjo pri kopanju in jo potegnil iz peska.

'Potem mora ležati tu celo okostje, kajti kako naj pride sem sama lehtnica?' je rekel mož zamišljeno.

Stemnilo se je. Zavili so se v odeje in legli spat.

Drugo jutro je rekel tisti, ki je odkril lehtnico, imenoval ga bom Billa, ker ne vem za njegovo ime, je rekel torej Bill: 'Tam, kjer je bila lehtnica, mora biti okostje. Ponoči pa sem se nečesa domislil. Vprašal sem se, odkod neki okostje.'

'Enostavno. So že koga ubili ali pa je umrl od lakote!'

'To je seveda mogoče,' je rekel Bill. 'Saj je tod hodilo že mnogo ljudi. Ne verjamem pa, da bi bili prav tu ubiti ali da bi prav tu pomrli od lakote. Domislil pa sem se, da je zasul mino pesek ali potres ali gorski

plaz ali kaj podobnega. In ker se ni od Špancev nihče vrnil, je tudi nje zasulo. Zasulo pa jih je v bližini mine. Čeprav je mogoče lehtnica nekoga, ki je pred nami tu iskal in je tu poginil, je prav tako mogoče, da je kate-rega zasutih Špancev. In če leži tu lehtnica, potem mora ležati prav tu tudi okostje. In če izkopljemo okostje, bomo mogoče našli tudi mino. Menim, da je najbolje, da kar pričnemo kopati pri jamici.'

Kopali so in so res našli kos za kosom tudi ostale dele okostja. Kopali so v krogu dalje in našli drugo okostje. Kopali so v smeri, ki jim jo je pokazalo drugo okostje, dalje in so našli tretje. Tako so našli smer gorskega plaza ali potresa. Izkopali so nato še orodje in končno so našli zlate drobce, ki so bili očitvidno raztreseni.

„Našli smo mino. Kaj pa sedaj?“ je rekel Bill.

„Pokličimo ostale,“ je rekel nekdo.

„Da si osel, to sem zmeraj vedel,“ je rekel tretji, „da si pa tako govedo, tega nisem vedel. Molčimo in ne črlnimo niti besedice. Čez nekaj dni se bomo z ostalimi vrnili. Čez nekaj tednov pa se zopet vrnemo semkaj in začnemo kopati.’

S tem so bili vsi trije zadovoljni. Zbrali so zlate drobce in jih spravili, da bi si mogli z njimi nakupiti dobro orodje. Nato so zopet vse skrbno zasuli. Preden pa so vse pokrili, je prispela neka druga kolona. Možje iz te kolone so si nezaupljivo ogledovali kopanje in eden izmed njih je rekel: „Hej, fantje, kaj pa se igrate? Nas hočete pač odstraniti od svete maše?“

Prvi trije so zanikali, da bi kaj našli in da bi skušali koga ukaniti. Začel se je prepir. In kakor bi veter prenašal pogovor prve kolone, sta isto uro prispeli še dve ostali koloni. Prva kolona in druga, ki je prvo prese-netila, sta bili tik pred trenutkom, ko so bili pripravljeni zediniti se, skleniti pogodbo, pri kateri bi bile ostale tri kolone izključene, ko sta obe ostali koloni skoraj istočasno prispeli.

Sedaj seveda ni hotela druga kolona o kaki pogodbi nič več slišati in je obdolžila prvo kolono izdajstva. Odposlali so nekoga, da bi priklical še poslednjo kolono, in ko je ta prispela, so se posvetovali. Sklenili so, vse tri iz prve kolone radi nameravane poneverbe obesiti.

In res so vse tri obesili. Nihče ni temu oporekal, kajti tako so trije deleži odpadli, ki so jih sedaj lahko porazdelili med ostalo dvanajstoroico.

Potem so pričeli delati in so odkopali mino. Bila je res neizčrpno bogata mina. Toda čez nekaj časa jim je začelo primanjkovati živeža, zato so odposlali pet mož, da bi ga nakupili.

Harry Tilton, ki mi je sam pripovedoval zgodbo, je rekel, da je zadovoljen s tem, kar je doslej dobil, in da namerava odpotovati s petorico, ki je šla po živež. Vzel je svoj delež in odšel. V banki so mu izplačali za zlato osem in dvajset tisoč dolarjev. Za ta denar si je kupil farmo, kjer se je za stalno naselil.

Petorica, ki je šla po živež, si je nakupila tovarne konje, boljše crodje, mnogo živeža in si je dala rudosledno pravico vpisati.

Ko so se vrnili k mini, so našli taborišče požgano, vse ljudi pomorjene, ali bolje, pobite od Indijancev. Zlato ni bilo niti dotaknjeno. Po sledovih sodeč, se je moral vršiti v času, ko so nakupovali živež, strašen boj. Možje, ki so se vrnili, so pokopali ubite tovariše, in so začeli znova kopati zlato.

Minili so samo trije ali štirje dnevi, ko so se Indijanci vrnili. Bilo jih je več kakor šestdeset mož. Takoj so napadli in pobili še ostale. Eden

izmed kopalcev pa ni bil ubit, nego samo težko ranjen. Ko se je zopet zavedel, se je odplazil. Plazil se je dneve ali tedne. Kako dolgo — tega sam ni vedel. Končno ga je našel neki farmer in ga ponesel v svojo hišo. Pripovedoval je o svojih doživljajih. Preden pa je mogel natančno popisati kraj, kjer se je vse to zgodilo, je umrl radi ran. Vsi okoliški farmerji so se sedaj napotili iskat mino. Iskali so več tednov, a našli niso ničesar. Harry Tilton, ki se je naselil v neki severni državi, ni izvedel o vsem tem nič. Ni se več za vse to brigal, živel je zadovoljno na svoji farmi in je menil, da so vsi njegovi tovariši, s katerimi je kopal zlato, bogati ali imoviti ljudje, ki so odpotovali na vzhod, ko so si nabrali dovolj zlata. Bil je molčeč človek. Govoril je o tem, da si je pridobil denar s kopanjem zlata. Toda to ni bilo nič nenavadnega. Ker ni pretiraval, temveč je povsem skromno in enostavno pripovedoval, kadar je prišel pogovor na čas, ko je kopal zlato, se nihče ni preveč zanimal za to bogato mino.

Toda sčasoma se je vest o tem, da si je pridobil Tilton denar v nekaj dnevih, zmeraj bolj širila. Tega ni zanikaval. Iz tega pa so sklepali, da mora biti mesto, kjer je kopal zlato, zelo bogato na zakladih. Zmeraj več srečolovcev je bilo, ki so mu prigovarjali, naj izdela načrt, ki bi lahko po njem našli mino. Končno jim je ustregel. Toda med tem je minulo več kakor trideset let. Njegov spomin ni bil več tako dober. Tudi jaz sem bil v koloni, ki je po črtežu iskala zlato.

Našli smo vse kraje, ki jih je Tilton navedel. Toda mine nismo našli. Mogoče jo je zasul plaz ali potres ali pa so Indijanci zabrisali vse sledove, da ni bilo moči ničesar več najti. Niso želeli imeti nobenih ljudi v svoji soseščini, kajti taka mina bi privabila na stotine ljudi in začelo bi se vrvenje, ki bi pokvarilo življenje, kakršnemu so bili vajeni.

Da, če bi našel tako mino,« je končal Howard svojo povest, »tedaj bi bil na konju. Toda mogoče bi vse življenje iskal, ne našel pa nič. To je prav tako kakor pri vsakem drugem poslu. Če najdeš pravi posel in ti je sreča mila, tedaj imaš zlato mino. Vsekakor bi pa še šel iskat zlato, pa čeprav sem že star. Toda za to je treba kapitala kakor za vsako drugo podjetje.«

V zgodbi, ki jo je pripovedoval Howard, ni bilo ničesar, kar bi človeku vlivalo poguma, pa tudi ne ničesar, kar bi ga svarilo. Bila je povsem navadna zgodba o iskalcih zlata, nedvomno resnična, vendar pa je zvenela kakor pravljica. Toda vse zgodbe, ki govorijo o bogatih dobitkih, zvene pravljico. Kdor si hoče kaj pridobiti, mora pač tudi nekaj tvegati. Kdor hoče imeti zlato, ga mora iti iskat. To noč je sklenil Dobbs, da bo šel iskat zlato, pa četudi bi imel s sabo samo žepni nož.

Samo eno vprašanje, eno samo vprašanje se mu je vsiljevalo v načrt. Ali naj gre sam ali s Curtinom ali s starim Howardom ali s Curtinom in Howardom?

6

Drugo jutro je pripovedoval Dobbs zgodbo, ki jo je bil čul od Howarda, Curtinu. Curtin ga je pazno poslušal. Končno je rekel: »Mislim, da je resnična zgodba.« »Seveda je resnična. Čemu pa naj bi bila zlagana?« Dobbs je bil močno začuden, da bi mogel kdo dvomiti v resničnost zgodbe. Toda dvom, ki ga je Curtin izrekel, je močno vplival nanj. Njemu se je zdela zgodba tako naravna kakor dejstvo, da je jutro, kadar sonce vzhaja, in večer, kadar zahaja. Ničesar ni bilo v zgodbi takega, kar bi bilo izmišljenega. Toda dvom, ki ga je izrazil Curtin z besedami, je napravil

zgodbo pustolovsko. In dočim je gledal Dobbs doslej na iskanje zlata s prav tako treznimi očmi, kakor na iskanje primernih škornjev v različnih mestnih trgovinah za čevlje ali kakor na iskanje dela, je sedaj nenadoma spoznal, da mora biti iskanje zlata brezpogojno zvezano z nečim skrivnostnim. Samo zato mu je bilo sedaj tako čudno pri srcu, ker ni nikoli prej občutil tega skrivnostnega, mističnega, nenavadnega, če je bil govor o iskanju zlata. Ko mu je Howard zgodbo tako suhoparno pripovedoval, ni nič drugega občutil kakor to, da sta zlato in premog v bistvu isto, da obogati premog človeka, ki se z njim peča, prav tako kakor zlato. »Izmišljena?« je rekel Curtin. »Tega nisem rekel. Zgodba sama po sebi ni izmišljena. Na stotine takih zgodb je. Cele goré takih zgodb sem bral v časopisih, ki take reči tiskajo. Menim pa, da je zgodba resnična — pa čeprav je vse drugo zlagano — vsaj v tistem delu, ko skuša trojica druge tovariše ogoljufati in speljati na led.«

»Res je!« Dobbs je pokimal. »To je prekletstvo, ki leži na zlatu.«

Ko je to izrekel, se je jasno zavedel, da bi takega stavka pred eno uro ne bil rekel, ker bi mu niti na mar ne prišlo, da bi moglo biti zlato prekleto.

Curtin take izpremembe v svojem mišljenju ni doživel. Mogoče samo zato ne, ker ni doživel tako nenavadnega dvoma, kakršnega je pravkar doživel Dobbs.

To notranje doživetje, ki ga je doživel Dobbs v tej minuti, je razločilo oba moža, ne da bi se tega zavedala. Bila je ločitev njunega čustvenega sveta. Odslej sta korakala vsak za svojim živlenskimi smotrom. Njuni različni usodi sta se začeli oblikovati.

»Zlato pa zakleto?« je rekel Curtin ugovarjaje. »Ne vidim. Kje je prekletstvo? Prav toliko blagoslova je na njem. Odvisno je samo od tega, kdo ga ima. Posestnikov značaj ustvarja prekletstvo ali blagoslov. Daj lopovu kremenec v roke ali pa suhe gobe, uporabil jih bo za lopovščino.«

»Lakomnost je edina lastnost, ki jo povzroči zlato v svojem posestniku.« Dobbs se je čudil, kako je prišel do tega mnenja. Zdelo se mu je tuje. Toda prigovarjal si je, da ga je izrazil samo, da bi Curtinu ugovarjal.

»To, kar sedajle govoriš, je prava bedarija,« je odvrnil Curtin. Ne da bi nameraval, si je izbral bolj zaupljiv način pogovora in tudi Dobbs si ga je brez misli osvojil, kakor bi niti ne občutil premembe.

»Vse je samo od tega odvisno,« je nadaljeval Curtin, »ali ljubi posestnik zlato samo po sebi, ali pa ga smatra samo za sredstvo, da doseže z njim kak namen. Saj so tudi pri vojakihi častniki, ki bolj pazijo na to, da je jermenje natančno očiščeno, kakor pa na to, da je uporabno. Zlato samo po sebi ni potrebno. Če se mi posreči koga prepričati, da imam mnogo zlata, lahko dosežem prav isto, kakor če bi ga resnično imel. Ni zlato, ki človeka izpreminja, nego moč, ki jo lahko izvajajo radi zlata, je tisto, kar ljudi tako vznemirja, kadar vidijo zlato ali pa samo slišijo o njem.«

Dobbs se je naslonil na klop, ki sta na njej sedela. Pogledal je kvišku in je zapazil na strehi neke nasproti stoječe hiše dvojce delavcev, ki sta napeljevala telefonske žice. Stala sta tako nezanesljivo, da je človek vsak hip pričakoval, da bosta padla navzdol. »Za štiri peze ali za štiri peze petdeset na dan,« je razmišljal Dobbs, »in zmeraj v nevarnosti, da si zlomita tilnik ali polomita kosti; pri postavljanju črpalnih stolpov je prav tako, samo da nevarnost nekoliko bolje plačajo.«

Potem je razmišljal o tem, da žive delavci prav po pasje. Ko je predel misel dalje, je vprašal: »Ali bi ti izdal prijatelje, da bi obdržal vse zlato zase, kakor so poskušali oni trije?«

»Tega sedaj ne morem reči,« je odgovoril Curtin. »Ne vem, ali je kje človek, ki bi mogel natančno reči, kaj bi napravil, če bi si lahko pridobil veliko množino zlata in če bi prilika nanesla, da bi druge soudeležence odpravil. Menim prav gotovo, da je še vsak človek drugače ravnal, kakor je sam pričakoval, v trenutku, ko je nenadoma dobil mnogo zlata ali pa je imel vsaj priložnost, da si ga spravi v žep.«

Dobbs je še zmeraj opazoval telefonske delavce. Čeprav tega delavcem ni privoščil, je vendar tiho upal, da bi kdo padel, ker bi to nekoliko izpremenilo enolično življenje.

Ker pa ni nihče padel, se je zavedel, da nerodno sedi in da ga bole ramena. Zopet se je vzravnal na klopi in si prižgal cigareto. Zrl je za dimom in nato rekel: »Jaz bi napravil kakor Tilton. To je najbolj gotovo in potem ti ni treba več tako garati in se lačen potepati okrog. Zadovoljil bi se z majhno količino in odšel bi po svojih potih. Drugi naj se radi mene bijejo.«

Curtin ni vedel na to kaj odgovoriti. O vsem sta že dodobra razpravljala in pričela sta govoriti o nečem drugem, o nečem povsem brezpomembnem, samo da bi govorila in bi ne sedela tako bedasto.

Ko pa sta se popoldne vrnila s kopanja v reki in se vso pot jezila, da sta morala hoditi po prašni avenidi, ker sta si hotela prihraniti petnajst centavov za električno železnico, sta znova načela pogovor o zlatu. Zmeraj sta bila samo napol sita, zmeraj ju je žejalo po kozarcu ledene vode, zmeraj slabo naspana, ker sta spala na trdih in nerodnih posteljah — zato sta zmeraj mislila na zlato. Tisto, na kar sta res mislila, je bila izprememba njunih razmer. Te razmere pa so se dale spremeniti samo z denarjem. In denar je bil v bližnjem sorodstvu z zlatom. Tako je postajala misel na zlato zmeraj močnejša in je izbrisala iz njiju vse druge misli. Končno sta spoznala, da jima denar ne more pomagati, da ju lahko reši samo zlato, samo velika gora zlata iz tega življenja, iz tega nihanja med lakoto in napol sitostjo. Živela sta v deželi, kjer so bili nezaslišani zakladi zlata. Videla sta zlato, kako je bleščalo pred njima, videla sta ga celo, ko sta zamižala, ker je sonce tako neusmiljeno bleščeče sijalo po belem prašnem trgu. Mogoče ni bilo zlato, mogoče je bil vroči asfaltni pločnik, beli prah, bele hiše, kar ju je tako vznemirjalo. Toda, naj sta razmišljala o tem ali onem, zmeraj so se jima misli povračale k zlatu. Zlato je pomenjalo ledeno vodo, zlato je pomenjalo zadovoljliv želodec, zlato je pomenjalo hladno stanovanje v visokem, elegantnem hotelu na rivieri. Zlato, samo zlato, potem bi bilo konec postopanju pred ameriško banko, kjer sta že tolikokrat nahrulila kakega menažerja s petrolejskih polj za ničevo pezo ali za delo. To je bilo poniževalno in sploh je tole vse skupaj pasje življenje. Tako ne more več trajati v večnost. Treba je s tem končati. Ko po preteku treh dni nista našla nobenega dela in ko se je zdelo, da ga niti v treh mesecih ne bosta našla, je rekel Dobbs Curtinu: »Sedaj pa pojdem po zlato. In če bi moral iti sam, jaz pojdem. Sedaj mi je res prav vseeno, ali poginem tu ali pa na Sierri med Indijanci. Pojdem.«

»Prav isto sem hotel tudi jaz svetovati,« je rekel Curtin, »pripravljen sem na vse, pa magari na konjsko tatvino.« »Saj ti tudi nič drugega ne preostane kakor izbira med žeparstvom in Santo Mario.«

»Santa Maria?« je vprašal Curtin. »Nisem katolik.«

»Ali si katolik ali nisi, po tem te nihče ne bo vprašal. Toda, če imaš pri žeparstvu smolo, boš že izvedel, kaj je Santa Maria. To je otok kaznjencev ob zapadni obali in tam te nihče ne bo vpraševal po veri, vedeti bodo samo hoteli, koliko let ti je presedeti. Ko bi spoznal Santo Maric, bi vedel, zakaj ima sveta Marija zmeraj odprt žepni nož v svojem srcu. Tega ji je namreč porinil v srce nekdo, ki se je z onega otoka živ povrnil.«

»Potem pa lahko takoj jutri odpotujeva.«

Dobbs je nekaj časa premišljeval, nato pa rekel: »Premišljeval sem, ali ne bi kazalo vzeti starega Howarda s sabo. Drevi ga povprašava, kako misli.«

»Howarda? Čemu? Ta je prestar. Mogoče bi ga morala na ramah vleči.«

»Star je že,« je pritrdil Dobbs. »Toda žilav je kakor prekuhan podplat starega škornja. Če je treba, zdrži več kakor oba midva skupaj. Moram že précej priznati, da nimam mnogo pojma o tem, kako se koplje zlato in kakšno je, če ga zagledaš pred seboj v blatu. Howard je izkušen, je sam kopal in si je pridobil tudi lep denar. Pri olju pa je zopet vse izgubil. Če imaš takega starega, izkušenega tiča s sabo, si že napol pridobil. Kdo ve, ali sploh pojde z nama?«

»Vprašajva ga,« je svetoval Curtin.

Odšla sta v Oso Negro. Howard je ležal v postelji in bral roparske zgodbe v Western Story Magazinu.

»Jaz?« je takoj vprašal. »Le kakšno vprašanje? Seveda pojdem. Zmeraj sem pripravljen iti, če gre za zlato. Imam še tri sto dolarjev tu v banki. Dve sto jih dam za to reč. Je moj poslednji denar. Ko ga bo konec, sem odpravljen. Toda človek mora nekaj tvegati.«

Ko so zbrali ves denar, kolikor so ga imeli, se je spomnil Dobbs na loterijsko srečko. »Ne bodi vendar tako praznoveren,« je rekel Curtin smejoč se. »Še nikoli nisem videl človeka, ki bi v loteriji kaj zadel.« »Nič ne de,« je rekel nato Dobbs. »Toda vsaj seznam si grem ogledat. To ne more prav nič škodovati.« »Grem s tabo. Rad bi videl tvoj dolgi obraz, ki ga boš napravil.«

Seznami so bili povsod izvešeni. V vsaki mali prodajalnici, kjer so prodajali srečke. Seznami so bili tiskani na platno. Ker ni nikoli nihče kupil seznama in si loterija tudi ni ustvarila postranskega dobička s prodajanjem seznamov, je sezname otipavalo na stotine ljudi. Biti so morali zelo trpežni, da so se upirali napadom vseh tistih, ki so menili, da so sedaj prav gotovo kaj zadeli.

Takoj tam na oglu Madridskega bara je visel tak seznam, velik kakor brisača.

Dobbs se je samo ozrl vanj in rekel Curtinu: »Tvoje praznoverje je bolj smešno kakor moje. Tu, ali vidiš debelo tiskano številko? To je moja številka. Za mojo dvajsetinko mi bodo izplačali sedaj sto pez.«

»Kje?« je vprašal Curtin začuden.

»Pojdiva kar na agenturo!«

Dobbs je položil srečko na mizo. Agent si jo je ogledal in je vročil Dobbsu dva debela zlata novca po petdeset pez, ne da bi mu kaj odtrgal.

Ko sta stala zopet na trgu, je dejal Curtin: »Sedaj hočem tudi jaz dobiti sto dolarjev. Potem bo dovolj. Imam nekega prijatelja v San Antoniu, tam v Texasu. Ta mi pošlje denar.«

Telegrafiral je in denar je točno prišel. Z nočnim vlakom so se odpeljali v San Luis. Od tam pa so se z naslednjim vlakom odpeljali gori v Durango.

Tu so sedeli pri zemljevidih in študirali pokrajino. »Kjer teče železnica, tja nam ni treba hoditi,« je rekel Howard stvarno. »Se ne izplača. Kjer je železnica, kjer je le dobra cesta, tam poznajo vsak kot, kjer bi se utegnili kaj dobiti. Samo v divjih kotih še kaj najdeš. Tja, kjer ni nobene steze, kamor se ne upajo geologi, kjer noben človek ne ve, kaj je avto, tja se je treba splaziti. In takšno pokrajino si moramo poiskati.« Brskal je po zemljevidu in rekel nato: »Približno tule. Saj ni tako natančno. In ko bomo tam, potem bo treba odpreti oči. To je vse. Nekoč sem poznal nekoga, ta je znal zlato vohati, prav tako kakor voha žejen osel vodo, če si jo poželi.«

»Res,« je rekel Dobbs, »spomnil sem se, da je treba v kaki sosedni vasi kupiti osle, ki nam bodo vlačili tovore.«

(Dalje prihodnjič.)

Naš pokret

17. redni občni zbor

»Delavske telovadne in kulturne zveze 'Svoboda' za Jugoslavijo« sklicujemo na dan **26. marca** t. l. ob 9. uri dopoldne v Ljubljani z dnevnim redom:

1. Otvoritev kongresa.
2. Karl Marx in sodobno delavsko gibanje (ref. s. B. Teplý).
3. Razvoj »Svobode« — ob njeni 20 letnici (ref. s. dr. C. Jelenec).
4. Poročilo centralnega odbora (ref. s. Štukelj in Vuk) in nadzorstva.
5. Volitve novega odbora in nadzorstva.
6. Razno.

Podružnice so že prejele posebne okrožnice.

Na praznik dne 25. marca dopoldne bo akademija v proslavo 50 letnice Karla Marxa.

Centralni odbor

V. (XVII.) delavski prosvetni večer »Svobode« in »Zarja«

je bil zopet v sredo, 15. februarja 1933, v dvorani Delavske zbornice v Ljubljani. »Svoboda« je s temi svojimi prosvetnimi večeri v delavstvu in tudi med takozvanimi srednjimi sloji vzbudila živo potrebo po takih večerih. Dvorana je vsakikrat polno zasedena, včasih celo ni mogoče več dobiti prostora. Med sodelujočimi in med poslušalci se je ustvarila nekaka prijazna domačnost in zdi se človeku, če stopi v dvorano ali če pogleda na oder, da mu je, kakor da je doma. Programi teh večerov niso sestavljeni, da bi utrjujali, nego se spreminjajo in vrste z napetostjo pričakovanja, a so pri vsem tem na umetniški višini.

V. delavski prosvetni večer, ki je po svojem številu že XVII., je otvoril z zanimivim predavanjem s. dr. H. Tume »O stvarstvu«. Rado se debatira o postanku sveta, razpravlja na dolgo in široko, a s. dr. Tuma je povedal na tako temeljit, jasen in smotreten način, da so poslušalci sprejemali z odprtimi ušesi in usti. (Predavanje je priobčeno v današnji številki »Svobode« v posebnem članku.) Predočil je poslušalcem živahno zakroženo poetično, filozofsko, naravoslovsko in sociološko podobo sveta, človeške družbe in človeka.

Po predavanju je zaigrala delavska godba »Zarja« nalašč za ta večer napisano delavsko pesem »Varšavjanka«. Močni akordi te lepe pesmi so objemali

srca poslušalcev in govorili: »Kje je moč, ki zlomi solidarnost!?« Slava Čampa, altistka, in Drago Burger, tenorist, sta zapela več solospევov sočno in umetniško, za kar ju je občinstvo nagradilo s ploskanjem. Ivan Skuk je izborno recitiral več pesmi Čulkovskega, Seliškarija in Klopčiča, tri pa, ki so bile na programu, so morale odpasti!...

Lepi so prosvetni večeri »Svobode« in »Zarje« in zbirajo se na njih naši ljudje.

—g.—

Javorniška podružnica »Svobode« je imela dne 5. febr. 1933 svoj redni letni občni zbor. Udeležba s strani članov ni bila povoljna. Navzočih je bilo komaj polovica članov. V svojem poročilu naglašala s. predsednik, ako bi vsak član redno prečital svojo revijo »Svobode«, obiskoval knjižnico in delavsko šolo, ki se vrši vsako nedeljo popoldne, pa bi bil današnji občni zbor malo drugačen, kot je. Ni dovolj, pravi dalje, da imamo dober pevski zbor, da imamo dramski odsek itd., ampak moramo stremeti, da imamo dober **delavski** pevski zbor, kateremu ni v prvi vrsti samo, da se poje, ampak, da deluje po smernicah in načelih K. Marxa. Iz tajniškega poročila je razvidno, da je podružnica imela precej prireditev: koncertov, dramskih predstav, izletov itd. Največja prireditev je vsekakor bila proslava desetletnice obstoja podružnice. To leto smo tudi zamenjali stare in zatohle gostilniške lokale z lastnimi, kjer je podana vsa možnost razvoja. Podružnica je priredila tudi delavsko šolo.

Poročilo blagajnika je bilo zadovoljivo. Ker smo si postavili dram. oder, nimamo gotovine, zato pa je vrednost inventarja toliko večja. Videli smo dalje, da članstvo, čeprav počasi, vendarle stalno narašča.

Skoraj najlepši napredek kaže knjižnica, ki se lepo vidi iz sledečega prikaza.

Leta 1931 se je izposodilo 212 obiskovalcem 451 knjig, od teh 12 novonabavljenih knjig.

Leta 1932 pa se je 522 obiskovalcem izposodilo 720 knjig (pri 492 izposojenih knjigah), med temi 41 novonabavljenih.

Vsekakor razveseljive številke; če bo šlo vedno tako, smo zadovoljni.

Nadzorstvo poroča: ako res ni vse šlo tako lepo naprej, kot bi moralo, ne smemo vreči že pušk v koruzo. Saj smo slišali s. Cerkvenika, ko nam je razlagal osnovne pojme historičnega materializma: vse se razvija počasi in šele potem napravi skok. V ostalem poroča, da se je našlo vse v redu in predlaga blagajniku absolutorij, kar je bilo sprejeto.

Ker novoizvoljeni odbor ni mogel priti do definitivnega prevzema funkcij, se je sklenilo, da naj se to določi, da bi

se občni zbor ne zavlekel predolgo, na seji 6. febr. 1933. Odbor se je tu sestavil sledeče: predsednik Dolinar Franc, tov. del., Koroška Bela; podpredsednik Žagar Anton, tov. del., Koroška Bela; blagajnik Noč Anton, tov. del., Koroška Bela; namestnik Žumer Franc, tov. del., Javornik; tajnik Giorgioni E., tov. del., Javornik; namestnik Tarman Slavko, tov. del., Javornik. Odborniki: Noč Tomaž, Malej Valentin, Svetina Viktor — iz Kor. Bele; Žumer Franc, Javornik. Nadzorstvo: Žagar J., Tušar Anton. Knjižničar Svetina Viktor.

Sledi poročilo centr. zastopnika, ki se popolnoma strinja z mislimi s. predsednika. Omenja dalje, da mora biti »Svoboda« v prvi vrsti pokretaška in kulturna, ne pa zabavna zveza. Apelira na navzoče, naj se oprimejo resno svojih nalog.

To je v glavnem poročilo o občnem zboru. Dalje vam poročamo, da letošnji prvi dve številki »Svobode« zelo ugajata našim članom. Tudi to je pametno, da se priobčuje roman »Zaklad Sierre Madre«. Marsikateri član, ki »Svobodo« samo prelista, se ustavi pri romanu. Aha, to bo pa »fajna«, pa čita. No, in ko mu je všeč to, pa pogleda še malo bolj natančno, ali je še kaj »fajnga« notri. Pa prebere še tu en članek, tam poročilo iz društvenega življenja in se mu tako vzbudi zanimanje, da končno prečita vse.

Dramatični odsek bi rad uprizoril igro »Ciciban«. Potreba je, da tudi pri nas začnemo z mladinskimi igrami.

Tržič. Dne 19. februarja se je vršil letošnji redni občni zbor naše podružnice »Svobode«. V zadnjem letu naša podružnica zaradi nekih dogodkov, ki jih ni sama zakrivila, ni mogla tako uspešno delovati kakor prejšnja leta. Najživahejši je še bil dramski odsek, ki je priredil šest predstav. Pevski odsek ni imel na razpolago rednega dirigenta. Knjižnica je imela zelo malo prirastka in je letošnji občni zbor sklenil, da bo posvetil knjižnici večjo pozornost. Kljub vsem trenutnim težavam se je na občnem zboru pokazala trdna volja, da bomo šli v tekočem letu krepko na delo. V novi odbor so bili izvoljeni sami zanesljivi sodrugi, ki so najboljšje jamstvo za to, da se bo podružnica zopet dvignila.

Prosvetni večer jeseniške »Svobode« se je vršil v nedeljo, dne 28. jan. t. l. Prav lepo je uspel ta prvi letošnji prosvetni večer, ki je na programu dramskega odseka za vsakih 14 dni. Razveseljivi so ti prosvetni večeri tudi zaradi tega, ker na njih kažejo nove mlade moči v dramskem odseku svojo sposobnost in se vzgajajo tako novi igralci in pa režiserji. Na sporedu je bil nastop pev-

skega zbora javorniške »Svobode«, dalje recitacije in nastop dramatičnega odseka z enodejanko. Javorniški pevci so nastopili s svojim oktetom pod vodstvom svojega pevovodje s. Franca Mencingerja k otvoritvi in zaključku. Zapeli so Ipavčev »Oblaček«, narodno »Kadar sveča je brlela«, koroško narodno »Vigred približa se«, Foersterjevo »Razbito čašo«, Prelovčev »Zapoj mi, pesem dekle«, Scheuovo »Delu čast« (Pesem dela), potem so pa morali dodati Foersterjevo »Planinsko« in Kocijančičevo »Spoved«. Vse pesmi so zapeli izvrstno in pritrjevanja ni manjkalo niti zahtev za ponovitve. Zatem so malčki deklamirali štiri primerne pesmi. Nato pa je dramatski odsek odigral enodejansko burko »Vedeževalka«, ki je tudi poučnega značaja. Prav primerna je bila in s. Zupan, ki je s to igrico imel menda krstno režijo, je pokazal svoj talent in dobro šolo s. Skrlja. Igralci so bili tudi vsi na mestu. Ni da bi omenjali posameznikov, ker so se odlikovali vsi, ali najbolj originalen je bil čarovnik s. Val. Žena. Ko so pevci odpeli dodatne pesmi, si slišal samo: prekratko je bilo, dasi je trajalo vse pol-drugo uro. Dasi prvi večer ni bil najboljši obisk, vendar upamo, da bodo prihodnji, kajti če bodo vsaj taki kakor prvi, bomo prihajali vsi prav radi na nje. Svobodašem pa zahvalo in poziv na nadaljnje delo.

Šoštanj. Dne 2. februarja t. l. je imela tukajšnja podružnica »Svobode« letni občni zbor. Iz poročil je razvidno, da je podružnica kljub hudim časom v tej zakrknjeni dolini po svojem malem številu članov vendar delovala. V preteklem letu je podružnica priredila 3 mesečni nemški tečaj, nadalje 2 igri, prosvetni večer in Silvestrov večer; vršilo se je 8 članskih sej in 1 odborova. 15. decembra p. l. smo otvorili knjižnico, ki ima 110 slovenskih in 100 nemških knjig. Knjig se je izposodilo od 15. dec. 1932 do 30. januarja 1933 86, in sicer 78 slovenskih in 8 nemških.

V novi odbor so izvoljeni sledeči sodruzi: predsednik Mlinar Anton, podpredsednik Leskovšek Franc, tajnik Premužič Štefan, nam. Podlesnik Franc, blagajnik Friškovec Vinko, nam. Turk Alojz, revizorja: Arzenšek Anton in Kores Josip, odbornika Šmon Anton in Kočevar Ferdo.

Nadalje je občni zbor ostro obsodil nekorektnost Koradeja, ker je ta zadnje čase začel dopisovati raznim našim vplivnim sodrugom, da je on zopet začel delovati na kulturnem polju, in sicer vedno v imenu »Svobode«, tukaj pa noče nič slišati, da bi bil član »Svobode«. Kdor hoče delovati na kulturnem polju, so mu vrata v »Svobodo« odprta vsak dan; kdor deluje drugače, je naš nasprotnik.

Iz Ptuj. Dejstvo, da se je naša »Svoboda« pred dobrim mesecem dni vselila v nove prostore, je že obrodila pozitivne uspehe. Dne 22. in 23. jan. 1933 je namreč priredil dramatični odsek dramo »Najdenec«, mladinski odsek pa je priredil dramatizirano pravljico Hermynie zur Mühlen. S. Jurančič je imel srečen domislek, da je dramatiziral del teh pravljic in sicer »Kaj pripoveduje premog«, kakor se je tudi glasil naslov te otroške pravljčne slike. S. Herman Delpin pa se je lotil naših najmlajših, ki so nam predstavili to sliko z občudovanja vredno točnostjo. V lepem jeziku in s pravilnim naglasom je deca izborno rešila svojo nalogo. Kakor čujemo, pripravlja sedaj s. Delpin popolno dramtizacijo knjige »Včera je bilo, jutri bo«, ter smo prepričani, da bo bodoča predstava mladinskega odseka vse-kakor dosegla isto višino, kakor smo videli sedaj del »Kaj pripoveduje premog«. Vsekakor se priporoča tudi drugim delavskim odrom, da sežejo po tem delu, kajti naša naloga je že deco seznaniti z razredno borbo, ne pa je uspraviti z drugimi nesodobnimi pravljicami.

Neglede na to, da bi se dalo debatirati o tem, če spada drama »Najdenec« na delavski oder, čeravno je baje avtor neki delavec, moramo priznati, da so vsi člani dramatičnega odseka rešili svoje vloge vzorno. Povdarjati je treba in to smatramo za uspeh, da so se naše sodruzi in sodrugi kot ročni delavci sami lotili dela ter tudi želi zasluženo priznanje. Vsekakor mora dramatični odsek nadaljevati s svojim delom, le pozabiti ne sme, da ne sme po naših pojmih služiti dramatika sama sebi, ampak mora biti veren refleks idej delavskega kulturnega udejstvovanja sploh. Kaj naj nudi delavski oder, bo sam uvidel dramatični odsek, ko se je odločil prirediti Moškričeve »Rdeče rože« za Marxovo proslavo. Torej pogumno na delo in uspeh ne bo izostal. — Obe predstavi sta bili prav dobro obiskani.

Dne 11. febr. t. l. sta nam nudila pevski in govorni zbor izredno lep večer. Pevski odsek nam je zapel prav lepe delavske in narodne pesmi ter so bili naši pevci od sicer maloštevilne publike nagajeni s tem večjim zasluženim priznanjem. Z veseljem ugotavljamo, da napreduje naš pevski zbor od nastopa do nastopa ter apeliramo zlasti na našo delavsko mladino, da v večji meri pristopi k temu zboru in goji lepo pesem.

Nepričakovan uspeh pa je žel naš govorni zbor, ki ga vodi s. Delpin. Priredil je namreč Mileta Klopčiča »Noč«. Inscenacija je bila prav posrečena in efektna, posebno so tudi Čargove slike dosti prispevale k učinkovitosti. S. Delpin je z odra pojasnil pomen govornega zbora ter

se med drugim tudi upravičeno hudoval, da je bila dvorana tako slabo zasedena. Govorni zbor sam je tako dovršeno rešil svoje nalogo, da bi povsod drugod lahko nastopil. H koncu je sprejel od poslušalcev tako dolgotrajen aplavz, da je bil prisiljen ponoviti »Noč«. Govorni zbor kot nova oblika izražanja delavskega trpljenja in hotenja si je tako utrl pot tudi pri nas ter bi bila nepopravljiva škoda, če se z započetim delom ne bi nadaljevalo. Od te predstave je moral nesti s seboj vsak poslušalec tako globok vtis, da se po našem mnenju temu zboru pri bodoči prireditvi ni treba bati udeležbe, ki bi bila tako malenkostna kakor tokrat.

Dne 25. in 26. marca t. l. bo pri nas Marxova proslava ter je med drugim na sporedu tudi Klopčičeva »Noč« in dramatizirane pravljice Hermynie zur Mühlen, na kar že sedaj opozarjamo.

Dobrunje. Podružnica »Svobode« v Dobrunjah je imela dne 12. februarja svoj redni letni občni zbor. Občni zbor je bil zelo dobro obiskan. Od 76 redno plačujočih članov jih je bilo navzočih okrog 60. Občni zbor je vodil predsednik s. Jože Moškič, ki je v lepo sestavljenem govoru predložil sliko sedanje dobe in delavskega pokreta, zlasti kulturnega. Odbor in načelniki posameznih odsekov so podali pregledna poročila o delovanju podružnice v preteklem letu. Delovali so štirje odseki: knjižnični, godbeni, pevski in dramski. Knjižnica šteje 306 knjig in je v lanskem letu lepo napredovala. Godbeni odsek vzdržuje godbo na pihala. Godbenikov ima 23, instrumentov pa 21. Javnih nastopov je imela godba 14. Godbeni odsek ima na kupljenih instrumentih dolga še 8300 Din. To je edina godba, ki je popolna last »Svobode« in so tudi vsi godbeniki »Svobodaši«. Pevski odsek se je ustanovil lansko leto. Sedaj ima pevski zbor 30 aktivnih članov, ki imajo redne pevske vaje in se sedaj pripravljajo, da bo nastopil tudi v Ljubljani ob priliki letošnjega kongresa »Svobode«. Dramatični odsek je lansko leto priredil 5 iger, med njimi »Rdeče rože«, ki jih je spisal predsednik podružnice s. Moškič. Podružnica je lansko leto priredila 5 dramskih predstav, 4 prosvetne večere, združene z 2 predavanji, 1 samostojno predavanje, 2 izleta, ki se jih je udeležilo po okrog 60 članov in članic, 2 veselici in Silvestrov večer. Gospodarstvo podružnice je v redu, tare jih samo dolg, ki ga imajo za godala. Pri volitvah je bil z malimi izpremembami izvoljen prejšnji odbor s sodr. Moškičem kot predsednikom in s. Trtnikom kot podpredsednikom. Občni zbor se je zaključil z nastopom pevskega zbora, ki je improviziral več delavskih in narodnih pesmi. — Dobrunj-

ska podružnica, ki je letos praznovala petletnico svojega obstoja, se je že dobro vživela in spada med najdelavnejše podružnice »Svobode«. Je lep vzgled vsem podružnicam, kaj se lahko doseže s požrtvovalnim in vztrajnim delom.

Celjska podružnica »Svobode« je imela redni občni zbor 12. febr. t. l. Po otvoritvi je zapel pevski zbor znano delavsko pesem »Zdravi, hrabri bojovníki«, nakar je podal s. predsednik Godnik pregledno in idejno zasnovano poročilo o delu v preteklem poslovnem letu. Iz poročil odbornikov in predsednikov posameznih odsekov posnemamo, da je celjska »Svoboda« mnogo napravila za delavsko kulturo in za razširjenje marksistične miselnosti med delavskim razredom. *Pevski odsek* ni imel nič manj kakor 85 pevskih vaj, ki se jih je udeleževalo redno do 46 pevcev, ki so se v preteklem letu naučili 40 novih pesmi; že te številke dovolj jasno pričajo o silni aktivnosti celjskih delavcev. Odsek je priredil koncerte v Trbovljah, v Celju, dva v celjskem parku, v Laškem, v Žalcu in Ljubljani, razen tega pa je nastopal še ob drugih prilikah. — *Dramski odsek* je ustanovil dramsko šolo in obnovil govornilni zbor, ni pa še nastopil. — *Tamburaški odsek* šteje 10 članov, ki se pridno vadijo, dasi še tudi niso nastopili. — Zelo aktiven je tudi *šahovski odsek*, ki šteje 14 članov in je odigral v preteklem letu 6 šahovskih tekem. — Lepo je uspela *delavska šola*, ki se je vršila ob sobotah; v njej so se obravnavale sledeče teme: zgodovina delavskega gibanja, dialektični materializem, kapitalistično gospodarstvo, govornišvo in dopisništvo, dolžnosti in pravice delavskih zaupnikov, naloge funkcionarjev in obrtni zakon. Delavsko šolo je obiskovalo 40 sodrugov. — *Nemški tečaj* je obiskovalo prvotno 100 delavcev, proti koncu jih je vzdržalo še 40. — Iz tajniškega poročila posnemamo še, da je priredila podružnica dva članska sestanka, majski prosvetni večer ter gostovanje Delavskega odra »Svobode« iz Ljubljane z dramo »Hlapec Jernej in njegova pravica«, ki je sijajno uspela. Prireditev je bila pravi triumf delavske kulture in solidarnosti.

Kot delegat centrale je pozdravil občni zbor s. Teplý, ki je pohvalil delo podružnice in razvil program bodočega dela. Pri *volitvah* je bil izvoljen sledeči odbor: predsednik Godnik Viktor, podpredsednik Arnšek Franc, tajnik I. Guzej Franc, tajnik II. Šlander Slavko, blagajnik I. Štante Ivan, blagajnik II. Gerlanec Vladimir, gospodar I. Vok Anton, gospodar II. Zupanc Miha; odborniki: Telč Stjepan, Vodopivec Jakob, Oset Franc, Filipič Mici. Nadzorstvo: Svetek Franc,

Jelen Franc, Jegrišnik Albin; namestnika: Koželj Kazimir in Zahojnik Florjan. — Predsednike odsekov si bodo izbrali odseki sami.

Končno se je razvila živahna debata o bodočem delu in o načinu agitacije. Občni zbor je zopet zaključil pevski odsek s pesmijo »Slava delavstvu!«

Celjska podružnica naše zveze šteje za svoje člane zelo zavedne sodruge, ki so res avantgarda celjskega delavstva, zato se njen vpliv v Celju prav močno občuti. »Svoboda« v Celju spada med naše najagilnejše podružnice.

Podružnica »Svobode« v Rogaški Slatini je imela letni občni zbor 18. febr. t. l. Dasi je bilo v preteklem letu članstvo večji del brezposelno — tudi sedaj steklarna zopet počiva —, so vendar doslegli slatinski »Svobodaši« v kulturnem delu prav lepe uspehe. Priredili so sledeče prireditve: Čufarjevo dramo »Tragedijo v kleti« (24. apr.), koncert (10. jul.), mladinsko akademijo (21. avg.), akademijo pevskega, dramskega in mladinske-

ga odseka (10. sept.), koncert (11. sept.), kjer so gostovali tudi ptujski in hrastniški pevci »Svobodaši« ter »Jednakost« iz Zagreba, in predavanje »Delavec in kultura« (12. nov.). — Podružnica ima tri odseke: dramski, pevski (ki se je zopet obnovil) in mladinski. — Občni zbor je vodil predsednik s. Lipovšek, ki je postal programatično poročilo, polno lepih idej in načrtov za bodoče delo.

Pri volitvah je bil izvoljen ves prejšnji odbor, in sicer: predsednik Lipovšek Franc (obenem tudi vodja mladinskega odseka), podpredsednik Krajšek Maks, tajnik Jugovar Beno (obenem vodja dramskega odseka), blagajnik Buflar Franc, arhivar Škrjanc Jože, vodja pevskega odseka Weinberger Engelbert. Nadzorstvo: Karat Ladislav in Dernovšek Hinko.

Po občnem zboru se je vršilo predavanje o »Postanku in zgodovini delavskega gibanja«. Predaval je delegat centrale s. Teplý. Predavanja se je udeležilo 50 oseb.

Dramatika

ŽUPANČIČEV »CICIBAN«.

Otroški oder »Svobode« na odru ljubljanske drame.

Kulturno in umetniško delovanje »Svobode« zadnjih dveh let dobiva čimdalje večji in močnejši razmah. Ime delavske telovadne in kulturne zveze »Svoboda« je postalo kakor zvezda na nebu, vsa svetla v črni noči, kamor se obračajo oči slehernega, ki hrepeni po svetlobi.

Prosvetni večeri so se udomačili po vsem obsegu, ki ga ima »Svoboda« v Sloveniji, to je, prirejajo jih vse njene podružnice. S predavanji, z godbo, s petjem se duševnost proletarca pogloblja, postaja močnejša, izrazitejša in človek se začne odločno zavedati samega sebe.

Delavski oder, ki je nekaj svetilnik dramatičnega gledališkega ustvarjanja za vse dramatične odseke »Svobode«, poskuša ustvarjati samonikle, delavske, umetniške uprizoritve po najnovejših izkušnjah dramske umetnosti. Tudi na poprišču dramatike hoče »Svoboda« živeti življenje prihajajočega človečanstva. Ni lahko delo, mnogo je ovir, a dramatičen odsek v Ljubljani, naš Delavski oder, orje ledino vztrajno in — uspešno.

Golouhova »Kriz« je bila prva, ki je razsvetlila temo in pokazala, da ne ustvarjajo žuljave roke novo, popolnejšo bodočnost, nego tudi na umskem polju in na

umetniškem poprišču gredo pota globlje vsebine in umetnostnega doživetja.

Gorkega »Na dnu«, Tolstega »Vstajenje« sta mu dala sloves.

»Hlapec Jernej in njegova pravica« in z njim govorilni zbor je bil prva velika kolektivna ustvaritev. Proletarsko-umetniško veličino »Hlapca Jerneja« srečujemo danes, v tej dobi »krize«, dan za dnem.

Tudi satire je pokazal Delavski oder. »Švejk« je bil, ki se je rogal vsemu človeštvu in njegovi morali, ki oznanja: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe,« a pri tem ustvarja moralna sredstva za pokolj tega bližnjega.

In še druge manjše drame: Magda, Ptički brez gnezda itd., so šle preko odra »Svobode«.

Pa je vzniklo vprašanje:

Kaj, ali bi mali »Svobodaši« ne mogli pokazati, kaj zmorejo? Ali bi »Svoboda« ne mogla pokazati otroške revije, kakor še dosedaj ni bila uprizorjena? Ne v stilu meščanskih »ringarajev«, sentimentalnih nastopov v stilu lutk in punčk, priučeno olikanih, nego otroško, realistično, kakor če bi bili v gozdu ali na travniku, sami, brez pokroviteljskega nadzorstva, navihani, razposajeni?...

Pesniškega materiala za take prireditve je pa zelo malo in še to, kar je, ne zadovoljuje popolnoma. Vendar ena naj-

Prizori iz Župančičevega »Cicibana«, ki ga je uprizoril otroški oder ljubli, »Svobode« —
zgoraj v levem kotu pesnik Župančič, spodaj režiserja Ferdo in Katja Delak —
drugače različni prizori iz igre

lepih mladinskih pesnitev vobče je pa nedvomno Župančičev »Ciciban« z ilustracijami Nika Pirnata. Ko je izšel, si ga je mladina prisvojila, ga čitala in ga takorekoč zna na pamet. Tistim najmanjšim pa, ki še niso stopili na vrt spoznanj, šole, da bi videli črke, pa so čitale mamice. Postaviti ga na oder, oživetiti ga na deskah, ki pomenijo svet, bi pomenilo veliko umetniško-kulturno delo »Svobode«.

In to vprašanje, ko je stopilo pred »Svobodo«, je začelo dobivati konkretne oblike. Če je lahko oživel Cankarjev »Hlapec Jernej in njegova pravica« v vsej svoji revolucionarno-umetniški sodobnosti in resničnosti z najnovejšimi gledališko-umetniškimi stremljenji delavskega odra »Svobode«, zakaj bi Župančičev »Ciciban«, pesnitev otroške lepote, razigranosti in nehanja, ne mogel pokazati, da so globine odrskega ustvarjanja široke in mogočne do neverjetne lepote in dovršenosti in da zmore »Svoboda« tudi to?

Režiser Ferdo Delak in umetniška plesalka Katja Delakova sta prevzela režijo. »Svoboda« se ni ustrašila žrtev, otroci se niso bali vaj in izkušenj, mamice so požrtvovalno skrbele, da so se otroci dobro vadili in tako je v skupnem, takorekoč v lepem kolektivnem delu zamisel »Svobode« postala meso. Dne 1., 4. in 12. februarja je »Ciciban« na odru ljubljanskega dramskega gledališča pozdravil vse, ki so ga gledali, in jim voščil veselo zabavo in smeh.

Pri vseh treh predstavah je bilo gledališče nabito polno in še so odhajali brez vstopnic. Ko sem pogledal po dvorani, po ložah, po balkonu in galeriji, je vse živelo drobnih glav, žarečih, pričakovanja polnih očes, smehljajočih se ustec, da si mi je zdelo, da sem v pravljčni deželi.

Na odru je zadonel glas zvona. Nastal je somrak. Ščebetanje je utihnilo. Pričakovanje je polnil vzduh.

Zastor se je razgrnil. Snop luči je skočil na oder, poiskal drobno dekletce. Godba — otroški »jazz« je tiho igrala, da je bilo, kakor v pravljčni deželi. Dekletce je hitelo k veliki knjigi, ki je stala zaprta na odru in na kateri je stalo zapisano »Ciciban«. Odprla je stran te velike knjige.

In glejte, zaživeli so »cicibani«. Slike za sliko so se oživiljele na stranicah velike knjige, druga mikavnejša od druge, prirčne, domače in stopale na oder, ki se je spremenil v veliko otroško igrišče. Otroci, majhni, od 4 do 10 let, so se igrali. Samozavestno, korajžno, kakor da se igrajo tam nekje na travniku in ni okrog njih nikogar razen trave in cvetic in sonca, a otroci-gledalci so se smejali,

vzklikali in poskakovali v naročju mamic, da je bilo vse gledališče eno veliko otroško igrišče. Slika »Zalostni koledniki«, kjer je »mila Jera« vzdihovala »oh, oh« in so jo druge »mile Jere« odpeljale, je bila kot začetek, kakor dež, da umije zrak in za katerim mora priti sonce. In zares, glava »Cicibana« se je pokazala izza zavese, pogledal je po dvorani in povedal je vsem, da se »Ciciban« ne bo več cmeril, nego da bo pokazal »meh za smeh« in da bo ta »meh počil in smeh iz njega skočil«. In resnično, tisti smeh je bil sladek, da so se smejala usteca otrok v dvorani, v ložah, na balkonu in galeriji. Kaj bi tudi ne. Saj je »Kralj Matjaž« plesal z ljubico Alenko, kakor da sta na plesišču ob pustu. »Mehurčki« pa so, kakor vile, plavali in njih ritmično-poetično zgibanje, valovanje rok po zraku je bilo, kakor polet metuljčkov po travniku. »Postovka« je letala in mlela, »Žabe« pa so regljale in kvakale, kakor da so na ljubljanskem Barju zvečer, ko sije luna. »Strašilo« je odganjalo nagajive vrabce z dolgo metlo, a »lepa breza« in »orjaški hrast« sta povedala, kdo jima lase razčesava, da se je vse smejalo. Mlada mamica je svoji punčki sladko deklamirala »uspavanko«. »Čebelica« pa je brenčala in ko je »Cicibanom« povedala, da:

»Če pa ne laže Ciciban,
potem je fant od fare,
naj zmane, vse potare,
samo da ne laže Ciciban,«

je vse gledališče ploskalo. »Blatna vas« je pokazala, kako se znajo otroci norčevati in oponašati, »dedeku Samonogu« je zrasla noga, »Turku« so natakneli nos, a »pismo zamorskega carja« je podilo »cicibane« spat. Govorni zbor pri sliki, kjer »Ciciban posluša očetovo uro« in pri »Mehurčkih«, ali kakor so to sliko otroci-igranci sami prekrstili (kršče s tem avtorsko pravo) v »šolo«, so bili presenetljivo dinamični in ubrani. Petje pri »Pastirčkih« zasluži odlično. Kostumi so bili okusno izbrani in narejeni po osnutkih umetnika Ljuba Ravnikarja.

Dela je bilo res mnogo in potrpljenja veliko in volje še več, tako da pri vseh — kakor je povedala v »Pastirčkih« 4letna deklica, vključ mnogim »sedmim suhim letom« (premagovanju joka) »ni noben »joj« dejal. Vse vloge so bile kreirane s tako uverjenostjo, da bi takorekoč pri otrokih tega človeka ne pričakoval. Tu je režija in skupno delo pokazalo, kaj zmore pravilna metoda učenja in pravilna pedagogika, ko otrok — in bilo jih je osemnajst — vzljubi delo in se čuti z vsemi tesno povezan. Res je — popolnega ni nič na svetu, nedostatki so vedno. Tudi v režiji in priredbi bi se lahko še

marsikaj izpopolnilo, izboljšalo, drugače uprizorilo. Pesem je težko zvezati z dramatičnim udejstvovanjem ter premostiti prepad med liriko in dramatikom. Če se je dal pesmim odrsi izraz, je trpela intimnost besede. Kjer je prevladovala alegorija (breza in hrast), otrokom, ki besedila niso poznali, ni bila dobro razumljiva. Razgibano, pestro in barvito mora biti za otroka predstavljena slika, da jo sprejme neposredno. Ples kralja Matjaža, Pastirčki, Ciciban in čebela, Ciciban posluša očeto uro, so bile, kakor sem že omenil, v tem smislu režirane in podane. Ali kajpada, trebalo bi bilo dalj časa pripravljati, da se vse izpopolni, a ne tako kakor sedaj, ko je »Ciciban« stopil na oder po dveh mesečnih vajah, ki so se vršile povprečno vzeto, tedensko enkrat, pozneje dvakrat.

Ta otroška revija je bil umetniški dogodek v ljubljanskem gledališču in »Svoboda« je lahko ponosna na to. Vse priznanje vsem: »Svobodni«, režiserju, igralcem, mamicam. Kulturno življenje mladine žlahti duševnost človeka in vpliva zelo na odrasle. In če se to dela v delavskih krogih, kjer je še vse polno svežosti in dobre leđine, katero orje »Svoboda«, bo rezultat boljša človeška družba.

Delavski odri »Svobode« lahko uprizorijo »Cicibana« povsod, tudi s skromnimi pripravami in življenje v podružni-

cah »Svobode« bo še bolj prisrčno in sodelniško in se blagodejno raztezalo tudi izven članstva »Svobode«. I. V.

NARODNO GLEDALIŠČE — DRAMA

Berkeley, Dopust na Francoskem, veseloigra. — Že naslov sam je čuden za vsebino te veseloigre. Godi se namreč med svetovno vojno za francosko-nemško fronto v kraju, kjer je nastanjena angleška vojska. To naj bo »dopust na Francoskem«? Vsebina sama je precej — prazna. V drugem dejanju se stvar razgiba, zato pa tem bolj pade v zadnjem. Igra sama je bila podana zelo slabo. Še najboljša sta bila kaplar Cesar in infanterist Plut, pa sta premalo nastopala, da bi se primerno uveljavila. Pri nas ni takih oficirjev, kakor so jih predstavljali Drenovec, Gregorin in Železnik. Da bi bili baš v angleški vojski, ne verjamem. Saj so bili bolj podobni plašnim novincem »djačke čete« nego oficirjem. Levar dobro igra, če ga človek ne vidi v premnogih vlogah; tako pa se mi zdi, da se ponavlja v istih gestah, v istem naglaševanju in načinu govorjenja in da je različno le besedilo, ki ga izgovarja. Nekateri pravijo, da bo ta »veseloigra« velikokrat napolnila ljubljansko gledališče; mogoče; vsebina igre in način igranja takega upanja baš ne vzbujata.

Delavska pesem in glasba

Prvo delavsko pevsko slavlje v Avstriji se bo vršilo prihodnje leto, in sicer od 18. do 21. julija na Dunaju. Prva številka glasila avstrijske delavske pevske zveze »Oesterreichische Arbeitersänger-Zeitung« iz letošnjega leta objavlja poziv, ki ga je poslala vsem delavskim pevskim zvezam, ki so pridružene Delavski pevski internacionali (IDAS) in njih društvom, da se udeleže tega slavnja in s tem manifestirajo delavsko solidarnost in mednarodno skupnost tudi pri delavskih pevcih, ki prinašajo svetu, predvsem pa v lastne vrste, bojno pesem napredujočega in borbenega proletariata. Tudi mi se pripravimo za Dunaj!

Štiridesetletnico svojega obstoja je proslavljala v začetku letošnjega leta Nemška delavska pevka zveza (DAS) v Berlinu. Ta zveza združuje vse nemške delavske pevce in ima sočasno do 250.000 pridruženih pevcev. Od teh pevcev jih je pa skoro polovica brezposelnih in plačuje danes od 100.000 do 120.000

delavskih pevcev redno prispevke svojim številnim pevskim društvom. Zveza ima za seboj že značilno preteklost in bomo o priliki zaradi velike poučnosti o o njej spregovorili. Zelo delovno je zlasti zvezino izdajateljstvo in založništvo, ki je samo v l. 1931 n. pr. izdalo več kakor 80 skladb. Nemškim pevskim sodelom naše čestitke!

Ogrska delavska pevka zveza je proslavljala 11. decembra 1932 v Budimpešti 25 letnico svojega obstoja. Proslava se je izvršila zelo lepo, dasi je policija delala vse mogoče sitnosti in sta položaj tako gospodarski kakor tudi politični na Madžarskem za delavstvo vse prej kakor ugodna. Tik pred koncertom je še policija zahtevala odstranitev rdeče draperije v koncertni dvorani in se je potolažila šele tedaj, ko ji je hotelir dokazal, da druge nima in da je ta draperija tam vsak dan in ob vsaki priliki!!! Na sporedu koncerta so bile same delavske pesmi in pesmi o svobodi in prostosti. Sodelovalo je več pevskih zborov, dalje

izboren delavski orkester, po en mladinski in otroški zbor. Upati je, da bo pa kljub vsemu delavska pesem še naprej živela in napredovala na Ogrskem in da bo pripomogla k skorajšnjemu zopetnemu vstajenju madžarskega delovnega ljudstva in njegove svobode in prostosti.

Tri strelce! Znani avstrijski delavski pevovodja in skladatelj Heinrich Schoof je uglasbil novo delavsko bojno pesem pod nazivom »Tri strelce« na besedilo Karla Schnellera. Pesem se naroča pri Avstrijski delavski pevski zvezi, Wien VI., Kasernengasse 9.

Delavski sport

Občni zbor SK »Svobode« Maribor. V soboto, dne 11. t. m., se je vršil letošnji redni občni zbor SK »Svobode« Maribor. Številne navzoče je pozdravil agilni klubov predsednik s. Ošlak, ki je tudi v glavnem orisal klubovo delovanje v preteklem letu. Povdaril je, da je naša »Svoboda« v minulem letu zelo napredovala, in to kljub težkim časom in, njej stavljenim oviram, ki jih je morala včasih s hudimi boji odstranjevati. Toda sloga v naših vrstah je premagala vse ovire. Dosegli smo celo to, da bomo letos že lahko igrali na lastnem igrišču. To je vsekakor uspeh, ki nam bo mejnik v zgodovini mariborskega delavskega sporta. Toda tudi v moralnem oziru smo lahko ponosni, ker smo vedno in vsepovsod častno zastopali idejo delavskega sporta.

To, kar velja za nogometno sekcijo,

velja v isti meri za lahkoatletsko in za šahovsko sekcijo.

Tudi poročila ostalih funkcionarjev so bila nadvse zadovoljiva, tako da je bila staremu odboru soglasno izrečena zaupnica. Pri volitvah novega odbora so bili izvoljeni po veliki večini stari odborniki s sodrugom Ošlakom na čelu. In sicer: Predsednik: Ošlak; namestnik: Vidovič Stanko; tajnik: Selinšek; namestnik Drčar; blagajnik: Hetzl; namestnik: Vrabl; sekcijiski vodja: Karner; namestnik: Allmer; upravitelj igrišča: Vrabl; odborniki: Presl, Knez in Ružič. Za šah: Vidovič Viljem in Reiter. Za lahko atletiko: Beigott, Petejan in Drevensek. Za novoustanovljeno zimskosportno sekcijo: Ružič in Allmer.

Z obljubo, da bodo člani v bodočem letu še bolj propagirali idejo delavskega sporta, je bil uspeli občni zbor zaključen.

Kronika

Zanimiva diskusija med Karlom Kautskym in avstrijsko soc. demokracijo, odnosno socialistično del. internacionalo.

— Karl Kautsky, znani socialistični teoretik, je poslal uredništvu avstrijske socialdemokratske revije »Der Kampf« razpravo »Demokracija in diktatura«. Uredništvo je ni hotelo objaviti, ker se ne strinja z njo. Nato se je razvila radi objave razprave dolga korespondenca med Karlom Kautskym in Friedrichom Adlerjem, ki je izdajatelj omenjene revije. (Fr. Adler je svoječasno napravil atentat na avstrijskega ministra Stürgkha in je danes tajnik socialistične internacionale v Zürichu.) Tudi Friedrich Adler mu je pisal, da je proti objavi te razprave v »Kampfu«, ker nasprotuje ne samo stališču avstrijske socialne demokracije, temveč tudi, ker se z njo Kautsky »poda v tem vprašanju na stališče, ki tudi v okviru socialistične delavske internacionale ni mogoče«. Kautsky prihaja s svojimi izjavami v nasprotje s socialistično internacionalo predvsem s svojim sta-

liščem proti sovjetski Rusiji. Kljub temu je Kautsky vztrajal na tem, da se njegova razprava priobči. In tako je izšla v 2. števil. letošnjega »Kampa« obenem z objavljeno korespondenco med Adlerjem in Kautskym. Uredništvo samo je pa priobčilo izjavo, v kateri pravi, da »z vso določnostjo ugotavlja, da so marsikateri v tem članku našega cenjenega mojstra Karla Kautskega razloženi nazor, posebno oni o sovjetski Rusiji, v najostrejšem nasprotju z naziranjem, ki jih zastopa uredništvo »Kampa« kakor tudi socialdemokratska delavska stranka Avstrije.«

Kautsky pravi v svoji razpravi predvsem to-le:

»Demokracija ni samo ena pot k socialističnemu cilju, temveč je **tudi del tega cilja**, ki hoče ne le blagostanje, temveč tudi svobodo in enakopravnost za vse. Seveda je to oni del cilja, ki je v veliki meri prej dosegljiv nego gospodarske strani socialistične zgradnje.«

... »Trdim, da ne samo brez demokracije ni mogoč nikak socializem, tem-

več, da tudi ni nobene druge poti k socializmu, kakor pot demokracije, ki mora biti pred njim izvojevana, vsaj do neke stopnje.«

Razlika so sicer pota za doseg moči v državi, toda če jo proletarijat doseže, je njegova dolžnost, da vzpostavi demokracijo. Tudi že pred tem je potrebna demokracija.

»Množic proletarijata se ne da organizirati v tajnih zvezah, temveč samo v legalnih društvih. Te množice se tudi ne more izobraziti s tajnimi letaki. Za to je treba razširjenega dnevnega tiska kakor tudi knjižne literature... Vsak kos svobode gibanja, ki si jo pridobi delavski razred v državi je ne samo formalnega, temveč prav realnega, ogromnega pomena za višjo izobrazbo proletarijata...

...Demokracija je neločljivo spojena kot pot k cilju in kot element končnega cilja. — V tem pravi Kautsky, se strinjajo tudi drugi sodrugi z njim.

Potem pa preide na razmere v sovjetski Rusiji, kjer vlada diktatura komunistične stranke. Razčlenjuje različne razvojne stopnje sovjetske unije in se bavi predvsem z zadnjo, z dobo takozvane »petletke«. Stalin je hotel uvesti »socializem v eni državi«. Zato je sklenil, naj se predvsem zgradi moderna industrija. Pripomočki — stroji, inženjerji itd. naj se nabavijo iz inozemstva. Vse to pa je bilo mogoče le na ta način, da so se naložila ogromna bremena na delovno ljudstvo. Delavske plače v Rusiji so danes nižje ne le od plač delavcev v Evropi, ampak tudi nižje od plač, kakršne so bile v predvojni, carski Rusiji. Evropski delavci, ki so šli delat v Rusijo, prihajajo zopet trumoma nazaj, ker ne vzdržijo tamkajšnjega bednega življenja. Stalin je nasilno kolektiviral kmete. Posledica je ta, da je sedaj v Rusiji največje pomanjkanje živil. »Lakota obsega skoro vso Ukrajino in severni Kavkaz kakor tudi pokrajino ob Spodnji Volgi, torej najrodovitnejše pokrajine države, prav tiste, v katerih se je najbolj izvedla »kolektivizacija poljedelstva«. Dalje pravi Kautsky:

»Boljševiki so se doslej izkazali kot mojstri v umetnosti, da vse svoje neuspehe zakrivajo z obljubljanjem lepe bodočnosti. Zadnja obljuba je bila petletka. Boljševiško državno gospodarstvo obstoji sedaj že petnajst let. Dvanajst let je uživalo najpopolnejši mir. In kljub vsem obljubam je postajalo od leta do leta slabše... in ni več daleč dan, ko bodo celo najbolj verni spoznali: po tej poti ne pridemo kvišku do socializma, temveč samo navzdol do pravega bankrota ali tihega propadanja.«

Boljševiško vodstvo pa še poostruje diktaturo s svojo policijo (G. P. U.), armado itd. »Proletarijat je postal za nje

»Kanonenfutter«, in sicer ne le proletarijat Rusije, temveč vsega sveta... V svetovno revolucijo sami voditelji tretje internacionale ne verujejo več. Toda čim večja je stiska v lastni državi, tem večji interes imajo na tem, da se proletarijat izven Rusije spušča v brezmiselne pustolovščine... S kapitalisti in kapitalističnimi vladami se lahko pogovore in sklepajo kupčije vladarji sovjetske Rusije. ...Že Bismarck je vedel, da je najboljša metoda za to, da se kvišku streme proletarijat drži k tlom, v tem, da se ga izzove k nasilnim vstajam, da se potem ponudi prilika, da proletarijat krvavo zatrô. Ker komunisti od časa do časa povzročé tako prelivanje proletarske krvi, večinoma na najbolj neumen način, so zelo dragoceni za kapitalistične »šarifmaherje«. Proletarska demokracija je za nje edina ovira... Zato tako sovražijo socialdemokratične stranke... Najvažnejša naloga, ki si jo stavljajo današnji komunisti vseh dežel, je, da uničijo ne kapitalizem, temveč demokracijo. S svojo politiko so postali povsod prva garda reakcije. Kapitalisti se sovjetske Rusije ne bojé več, pomagajo ji... In kakor gospodarsko, se kapitalisti tudi politično ne bojé več komunistov. Kajti komunisti so v precejšnji meri pripomogli Mussoliniju, da je prišel do krmila, in skoro bi imeli isti uspehi s Hitlerjem... Povsod so po končani svetovni vojni najtežje škodovali koristi proletarijata s tem, da so ga cepili.

Vedno glasnejši postaja krik po vzpostavitvi enotne delavske fronte proletarijata... Razcepljenje proletarijata je učinkovalo tako, da se 1918. in 1919. leta še od daleč ni doseglo za delovne razrede toliko uspehov, kolikor bi bilo tedaj mogoče. Danes so vsi uspehi (povojne) revolucije najtežje ogroženi, če ne pride do enotne fronte. Enotna fronta je najnujnejša zahteva za proletarski razredni boj. V tem se vsi strinjamo. Toda jaz nisem tako optimističen, kakor Otto Bauer (vodja avstrijske soc. demokracije, op. p.) in z njim ves kongres (avstrijske soc. demokracije, op. p.)... Toda v Moskvi sedi sovražnik, ki onemogoča vsako proletarsko enotno fronto... Upostavitvev proletarske enotne fronte je nemogoča, dokler vztraja naša stranka na stališču demokracije, Rusijo pa vlada diktatura, ki hoče podvreči pod svoj diktat svetovni proletarijat. Enotna fronta pa nastopi sama po sebi, kakor hitro se bo ta diktatura končala, kajti potem komunistične stranke ne bodo več življenjsko sposobne. Hitro bodo razpadle, ko ne bodo prihajala več iz Rusije nobena »gesla« in denarna sredstva.

Ko preneha boljševiška diktatura v Rusiji, se bo pričela perioda hitrega zdru-

ževanja in ojačevanja vseh samostojnih organizacij proletarske demokracije, ki bo nastopila novo zmagovito pot.

Ne polom diktature v Rusiji, temveč njen nadaljnji obstoj pomeni najtežje ogrožanje in oškodovanje današnjega proletarskega boja za osamosvojitve.

... Prav v sedanjem položaju smatram za svojo najsvetejšo dolžnost, da povem to svoje prepričanje, čeprav bom morda naletel na viharne proteste.

To so glavne misli v razpravi Karla Kautskega. Sprožena diskusija se bo gotovo nadaljevala. Kot kronisti bomo poročali o njenem nadaljevanju, kakor smo omenili njen začetek.

Diskusija v raznih socialističnih strankah o današnjih problemih delavskega gibanja. — Oskar Pollak pravi v 2. številki »Kampa«, da se je vzpričo sedanjega svetovnega položaja pojavila »zelo močna potreba po **diskusiji** in povečana zahteva po vzpostavitvi **enotnosti** proletarijata. V belgijski delavski stranki se že nekaj mesecev sem mnogo diskutira. Pri nemški socialni demokraciji, ki so ji izkušnje preteklega leta dale mnogo povoda za samokritiko, se je začela diskusija v zadnjih tednih: Wilhelm Solmann utemeljuje nereformističen aktivizem, Hendrik de Man razvija misel: »čas reformističnega socializma je minul, prišel je čas praktične politike vstajenja.« — Vprašanje zedinjenja je dobilo svojo kon-

kretno obliko v govoru Otona Bauerja na avstrijskem strankinem kongresu in v predlogu za »nenapadalni pakt« med socialdemokrati in komunisti v praškem »Právo Lidu«. — Socialistična delavska internacionala namerava postaviti na dnevni red prihodnje mednarodne konference tri velike probleme sedanjosti: zadržanje socialističnih strank v slučaju vojne, pota k dosegli moči in vprašanje enotnosti svetovnega proletarijata.

Otto Bauer o novi dobi delavskega gibanja. — Vodja avstrijskega del. gibanja se je izjavil o sedanjih stopnji in bližnjih nalogah del. gibanja: »Prepričan sem, da smo ob zaključku stare zgodovinske epohe delavskega gibanja in na začetku nove. Prepričan sem, da padec druge angleške delavske vlade in dogodki zadnjih let zlasti v Nemčiji pomenijo konec cele zgodovinske dobe in začetek nove epohe za mednarodno delavsko gibanje. Kajti popolnoma so se spremenili gospodarski predpogoji, pod katerimi deluje delavsko gibanje. ... Smo ob začetku časa s težkimi, dolgimi gospodarskimi krizami, ki jih prekinjajo le kratke in slabotne periode okrevanja, smo ob začetku časa, v katerem se prav težko dosega pozitivni uspehi za delavstvo, v času, ko bo delavski razred skušal, kako ozke so meje, ki jih postavlja mehanizem kapitalističnega svetovnega gospodarstva vstajenju proletarijata.«

Zapiski

Nerodnosti in neumnosti v našem domačem življenju so se dogodile tudi v tem mesecu. Saj smo vendar v pustnem času, ko so na dnevnem redu razne norčarije pod pokroviteljstvom najodličnejših oseb. Saj se je vršila še nedavno elitna pustna prireditev s pripombo: »Ker je prevzela pokroviteljstvo gospa ta in ta, se jamči za popoln uspeh.« Žal, se konča letošnji pust šele 28. t. m., torej osem dni po zaključku redakcije te številke. Šele 1. marca bo pepelnica sredi. In tako moramo počakati, da različne zanimive dogodivščine popolnoma dozore. Šele prihodnji mesec bomo mogli n. pr. popolnoma pravilno oceniti zanimiv razvoj »Krke«, ki je s svojo »Lepo knjigo« spravila v blamažo imenitne zveze »kulturnih društev«, »kmečkih fantov«, žensk, lirike in celo kulturnega urednika »Jutra« g. Borka.

Zato naj naši čitatelji potrpe. Prizadetih ne bomo prosili potrpežljivosti, ker vemo, da niso prav nič veseli naših zapiskov. Pa naj bodo prepričani, da pridejo na vrsto v mesecu marcu, ko naše vode odplavljajo najrazličnejše blato proti morju. X.

Listnica uredništva

Mnogo ocen različnih knjig in časopisov smo morali odložiti za prihodnjo številko. Čitatelje in založbe prosimo, da to upoštevajo.

Prihodnja številka bo posvečena jubileju Karla Marxa in bo morda izšla nekaj dni po prvem aprilu, ker bo imela znatno večji obseg. **Uredništvo**

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

LJUBLJANA, PREŠERNOVA ULICA ŠTEV. 3

je največja regulativna hranilnica v Jugoslaviji

Ima vlog nad 430,000,000 Din.

*Za vse vloge jamči ljubljanska mestna občina z vsem
svojim premoženjem in z davčno močjo.*

*Za male trgovce in obrtnike obstoji pri hranilnici kreditno
društvo, za pupilarne naložbe pa sodni depozitni oddelek.*

*Za varčevanje mladine izdaja domače hranilnike, za
pošiljanje denarja po pošti pa svoje položnice.*

Telefon št. 2016 in 2616.

Poštni čekovni račun št. 10533.

Uradne ure za stranke so od 8. do 12. in pol.

Knjižarna Kleinmayr & Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16. Telefon števil. 31-33

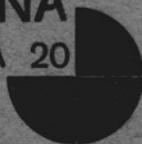
najstarejša
v Jugoslaviji, priporoča
svojo bogato zalogo strokovnih in
zabavnih knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij za
petje, klavir in druge instrumente. Knjige in časopise,
v zalogi se ne nahajajoče, dobavlja iz
inozemstva v najkrajšem
času.

Knjige, revije,

TISKOVINE VSEH VRST

tiska in veže v priznani
lepi in prvovrstni izdelavi

LJUDSKA TISKARNA
MARIBOR, SODNA ULICA 20

Eno in večbarvni tisk